

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

#YEREL
KALKINMA
HAMLESİ

MARKA
DOĞU MARMARA
KALKINMA AJANSI

ANADOLUDAKİLER

KIRSAL KALKINMA MALİ DESTEK PROGRAMI

2026 BAŞVURU REHBERİ

İçindekiler

TANIMLAR.....	1
PROGRAM KÜNYESİ.....	3
1. ANADOLUDAKİLER - KIRSAL KALKINMA MALİ DESTEK PROGRAMI	5
1.1. GİRİŞ	5
1.2. Programın Amaç ve Öncelikleri	12
1.3. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Tarafından Sağlanacak Mali Kaynak	13
1.4. Programın Mantıksal Çerçeve Matrisi	14
2. TEKLİF ÇAĞRISINA İLİŞKİN KURALLAR	15
2.1. UYGUNLUK KOŞULLARI	15
o 2.1.1. Başvuru Sahiplerinin Uygunluğu: Kimler Başvurabilir?.....	15
o 2.1.2. Ortaklar ve Ortakların Uygunluğu.....	16
o 2.1.3. Projelerin Uygunluğu.....	17
o 2.1.4. Maliyetlerin Uygunluğu.....	18
2.2. Başvuru Şekli ve Yapılacak İşlemler.....	19
o 2.2.1. Başvuru Formu, Ekleri ve Diğer Belgeler.....	19
o 2.2.2. Başvurular Nereye ve Nasıl Yapılacak?.....	21
o 2.2.3. Başvuruların Alınması İçin Son Tarih.....	22
o 2.2.4. Bilgi Alma.....	22
2.3. Başvuruların Değerlendirilmesi ve Seçilmesi.....	22
2.4. Değerlendirme Sonucunun Bildirilmesi.....	28
o 2.4.1. Bildirimin İçeriği.....	28
o 2.4.2. Öngörülen Zaman Planı.....	28
2.5. Sözleşme İmzalanması ve Uygulama Koşulları.....	28
2.6. Programın Etki Değerlendirmesi.....	30

TANIMLAR

Ajans: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı

Ara Rapor: Sözleşmede belirtilen dönemler itibarıyla, "Proje Uygulama Rehberi"nde belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yararlanıcı tarafından proje uygulama süresince hazırlanan ve sunulan rapor

Avans: Ajanstan destek almaya hak kazanarak sözleşme imzalayan yararlanıcıya, proje faaliyetlerinde kullanılmak üzere Ajans tarafından ilk izleme sonrası yapılan ön (ilk) ödemedir. Ön ödemenin miktarına ve blokeli olup olmayacağına, mevzuat çerçevesinde Ajans karar verir. Avans sadece ilk ödemeye ilişkin olup ara ve nihai ödemelerde avans söz konusu değildir.

Aynî Katkı: Projenin uygulamasını kolaylaştırmak veya kalitesini artırmak amacıyla projeye başvuru sahibi, proje ortağı veya iştirakçi tarafından yapılacak olan, parasal nitelikte olmayan ve eş finansman olarak değerlendirilmeyen arazi, mal, malzeme, iş gücü, makine ve ekipman katkısı

Bağımsız Değerlendirici: Proje tekliflerini, bu rehberde belirtilen esaslara göre teknik, iktisadi, sosyal ve mali açıdan değerlendirmek üzere, alanında en az 5 (beş) yıllık uzmanlık ve tecrübeye sahip olan gerçek kişiler arasından Ajans tarafından seçilen uzmanlar

Bakanlık: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Başvuru Rehberi: Ajans tarafından başvuru sahipleri için hazırlanan, destekten yararlanabilecek gerçek ve tüzel kişileri, başvuruda bulunabileceklerde aranan şartları, başvuru ve yararlanma şekil ve şartlarını, desteklenecek faaliyet alanları ve proje konularını, destekten karşılanabilecek uygun maliyetleri, seçim ve değerlendirme kriterlerini, eş finansman yükümlülüklerini, standart başvuru belgelerini ve diğer gerekli bilgileri açıklayan rehber belge

Başvuru Sahibi: Mali destek almak üzere Ajansa proje başvurusunda bulunan gerçek veya tüzel kişi

Bölge Planı: Doğu Marmara 2024-2028 Bölge Planı

Değerlendirme Komitesi: Bağımsız değerlendiriciler tarafından gerçekleştirilen değerlendirmeler üzerinde gerekli kontrolleri yapan, gerekli gördüğü durumlarda işe projeleri yeniden değerlendirme yetkisini haiz alanlarında 7 (yedi) yıl ve üzeri tecrübeye sahip en az 5 (beş) üyeden oluşan komite

Eş Finansman: Ajans tarafından desteklenen proje veya faaliyetlerde harcanmak üzere, yararlanıcı tarafından tahhüt edilen nakdi katkı

Genel Sekreter: Ajansın icra makamı olan Genel Sekreterliğin üst yöneticisi

Hak Ediş: Projelerde ilk ödeme sonrası yapılacak ara ve nihai ödemelerin, projenin gerçekleşme yüzdesine bağlı olması kuralına verilen genel addır. Bu usulde yararlanıcı, Ajans tarafından ön ödeme olarak verilen miktar kadar proje hesabına yatırarak, harcamayı yapar ve böylece verilen avans miktarı kapanmış olur. Yararlanıcının Ajans'tan ara veya nihai ödeme talep edilebilmesi için önce yararlanıcı tarafından proje hesabından harcama yapılır, harcamaların uygun bulunması hâlinde Ajansça, harcamanın sözleşmede belirtilen destek yüzdesi kadari ilgili yararlanıcıya ödenir.

İştirakçi: Desteğe konu proje veya faaliyetin yürütülmesi sürecinde veya sonucunda, doğrudan fayda veya menfaat elde etmeden yararlanıcıya projenin yürütülmesinde katkıda bulunan (teknik ve mali destek sağlama, uzmanlık aktarımı vb.) ve iştirakçi beyannamesini imzalayan gerçek veya tüzel kişiler

İzleme: Sözleşmeleri imzalanarak uygulama aşamasına geçmiş proje ve faaliyetlerde öngörülen amaç ve hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak, uygulamanın belirlenen ilke ve kurallara, usul ve esaslara ve sözleşme hükümlerine uygun yürütmesini sağlamak, riskleri önceden tespit ederek düzeltici ve önleyici tedbirleri almak ve denetim faaliyetlerinin yapılabilmesini sağlayacak bilgilerin kayda geçmesini sağlamak üzere yürütülen, tarafsız yönlendirme ve takip faaliyeti

Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) (kaysuygulama.sanayi.gov.tr): Ajanslar arası uygulama birliğini sağlamak amacıyla Ajansların; yatırım destekleme, proje destekleme, çalışma programı, bütçe, muhasebe, insan kaynakları, performans ölçme faaliyetleri ile ilgili ve ilişkili gerçek ve tüzel kişilerin ihtiyaç duyulan veri ve bilgilerinin muhafaza edildiği, veri tabanı başta olmak üzere iş ve işlemlerinin elektronik ortamda yürütülmesine imkân veren merkezi yönetim bilgi sistemi

Kalkınma Planı: On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)

Mali Destek: Desteklenecek proje veya faaliyetlerin gider bütçelerinin, belirlenecek oranlarda Ajans tarafından karşılanması amacıyla güden nakdi ödeme

Menfaat İlişkisi: Proje veya faaliyetin hazırlığı, değerlendirilmesi, seçimi, onayı, teknik açıdan desteklenmesi ve izlenmesi ile diğer aşamalarında görev alanların görevlerinin gizliliğini veya tarafsızlığını etkileyecek her türlü durum

Nihai Rapor: "Proje Uygulama Rehberi"nde öngörülen usul ve esaslara uygun olarak yararlanıcı tarafından proje uygulama süresinin sonunda sunulan rapor

Ortak: Desteğe konu olan proje ve faaliyetlerin hazırlanması ve yürütülmesi sürecinde veya sonucunda doğrudan veya dolaylı fayda veya menfaat elde ederek bunun karşılığında yararlanıcıya projenin yürütülmesinde katkıda bulunan ve bu rehberde gösterilen ortaklık beyannamesini imzalayan gerçek veya tüzel kişiler

Program: 2026 Yılı Anadoludakiler Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı

Proje: Mali destekten yararlanmak üzere Ajansa sunulan belli bir amaca odaklanmış, bütçesi ile bütünlük arz eden, belirli süreli ve düzenli faaliyetler bütünü

Proje Hesabı: Mali desteğe hak kazanan Yararlanıcı tarafından projeye özel olarak açılan, Ajans tarafından sağlanan mali desteğin ve sözleşmede belirtilmesi halinde yararlanıcı eş finansmanının aktarıldığı banka hesabı

Projede Görev Alan Kilit Personel: Projenin uygulanmasından doğrudan sorumlu olan yönetici, koordinatör, bunların yardımcıları ile idari ve mali işlerden (teknik uzman, muhasebeci vb.) sorumlu personel

Proje Uygulama Rehberi: Kalkınma ajansları tarafından sağlanacak mali ve teknik desteklerin yararlanıcıları için sözleşme yönetimini, sözleşme yükümlülüklerini, satın alma kurallarını ve projelerin izleme çerçevesini açıklayan rehber

Proje Teklif Çağrısı: Ajans tarafından yürütülen belirli bir destek programı kapsamında, nitelikleri net bir şekilde belirlenmiş olan potansiyel Başvuru Sahiplerinin, önceden belirlenen konu ve koşullara uygun olarak proje teklifi sunmaya davet edilmesi

Sıkça Sorulan Sorular (SSS): Potansiyel başvuru sahiplerinin mali destek programları hakkında yaygın olarak bilgi talep ettikleri soruların cevaplarının yer aldığı ve Ajansın internet sayfasında yayınlandığı soru ve cevaplar dizisi

Sonuç Odaklı Program (SOP): Stratejik olarak belirlenmiş kalkınma hedeflerini yakalamak üzere, belirli bir sektör, tema veya mekânda kalkınma sonuçları elde etmek amacıyla alt program, tedbir, proje ve faaliyetleri içeren, nitelikli analize dayanan, ilgili kurumlarla iş birliği halinde hazırlanan, ölçülebilir sonuç ve çıktı hedefleri olan orta vadeli (tercihen 3 yıllık) programlar

Sözleşme: Ajans ile yararlanıcı arasında imzalanan, destekten yararlanma ilke ve kurallarını, ödeme usul ve esaslarını, tarafların hak ve yükümlülüklerini ve bu yükümlülüklerin ihlalinin sonuç ve müeyyidelerini düzenleyen anlaşma ve ekleri

Sözleşme Makamı: Yararlanıcı ile sözleşme imzalamaya yetkili kurum/kuruluş (T.C. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı)

Temsil ve İlzama Yetkili Kişi: Kurum, kuruluş ya da işletmeyi mali, hukuki, ticari ve idari konularda üçüncü kişilere karşı doğrudan tabi olunan mevzuat veya kuruluş/ana sözleşmesi veya bunların yetkili kıldığı organca alınan; tutar, süre, imza ve konu ile sınırlandırabilecek karar gereğince muteber bir yükümlülük, taahhüt ve borç altına sokabilecek hukuki tasarruf yetkisine sahip kişi/kişiler

TR42 Düzey 2 Bölgesi: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova illerinden oluşan bölge

Usulsüzlük: Proje uygulama sırasında veya öncesinde; gerçeğe aykırı, yanlış veya yanıltıcı bildirimde bulunmak, hile ve sahtecilik yapmak ve Kalkınma Ajanslarının tabi olduğu mevzuatta belirtilen ilke ve kurallara aykırılık teşkil edecek bir şekilde sözleşme ilişkisini ihlal eden eylem ve davranışlar

Yararlanıcı: Program kapsamında Ajanstan destek almaya hak kazanan başvuru sahibi gerçek veya tüzel kişi

Yerli Malı Belgesi: Sanayi Sicil Raporları ve Kapasite Raporları göz önünde bulundurularak Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne bağlı Oda ve Borsalar tarafından yerli üreticilere verilen ve ilgili ürünün yerli malı olduğunu gösteren belge

PROGRAM KÜNYESİ

Programın Adı	2026 Yılı Anadoludakiler - Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı
Referans No	TR42/26/KIRSAL
Program Türü	Proje Teklif Çağrısı (Kâr Amacı Gütmeyen)
Başvuru Dönemi ve Son Başvuru Tarihleri	İlan Tarihi: 31.08.2026 Projenin KAYS Girişi ve Onayı İçin Son Tarih: 19.10.2026 Saat: 23.59 Taahhütnamenin Ajansa Teslimi İçin Son Tarih: 26.10.2026 Saat: 17.00
Amaç	TR42 Bölgesi'nin mevcut kaynaklarının korunması, yenilikçi tarımsal ve sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının uygulanması ve yerel kapasitenin geliştirilmesi yoluyla bölgede kırsal kesimin ekonomik ve sosyal refahının artırılması
Öncelikler	1. Kırsal kesimde üretilen tarımsal ürünlerin katma değerinin artırılması 2. Yenilikçi tarım uygulamaları ve tarımda teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması 3. Tarımsal atıkların katma değerli bir şekilde değerlendirilmesi 4. Kırsal turizmin geliştirilmesi ve kırsal turizm altyapısının güçlendirilmesi 5. Coğrafi işaretli yöresel ürünlerin üretimi ve ticarileştirilmesi
Bütçe	150.000.000 TL
Asgari ve Azami Destek Tutarları ve Oranları	Destek Tutarı: Asgari: 1.000.000 TL - Azami: 5.000.000 TL Destek Oranı: Asgari: %25 - Azami: %75
Uygulama Süresi	Asgari 12 ay - Azami 24 ay
Uygun Başvuru Sahipleri ve Ortakları	TR42 Bölgesi'nde bulunan; • Valilikler, • Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri, • Tarım ve Orman İl Müdürlükleri, • Kamuya Bağlı Araştırma Merkezleri ve Enstitüler, • Kaymakamlıklar, • Yerel Yönetimler ◦ İl Özel İdareleri, ◦ Belediyeler (Büyükşehir Belediyeleri, İl, İlçe ve Belde Belediyeleri), • Üniversiteler, • Kooperatif ve Birlikler, • Ziraat Odaları, • Ticaret ve Sanayi Odaları, • Ticaret Borsaları, • Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlükleri, • Devlet Su İşleri Şube Müdürlükleri, • Orman İşletme Müdürlükleri, • Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları, • Köylere Hizmet Götürme Birlikleri.

ÖNEMLİ NOTLAR

- Kamu kurumları ve belediyeler tarafından işletilen misafirhane, sosyal tesis gibi işletmelere yönelik projeler desteklenmeyecektir.
- 5449 sayılı Kanun'un 19. maddesinin (d) ve (e) bendinde belirtilen Kalkınma Ajansı paylarını ve bunlarla ilişkili varsa diğer bütün mali yükümlülüklerini, sözleşme tarihi itibarıyla tamamen yerine getirmeyenler ya da ilgili mevzuatı kapsamında yapılandırmamış olanlar Doğu Marmara Kalkınma Ajansından proje ve faaliyet desteği alamazlar.
- Başvuru Sahibi, bu program kapsamında T.C. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'na en fazla iki (2) projesi için başvuruda bulunabilir ve bir (1) projesi için destek alabilir.
- Programa başvurusu yapılacak projelerde ortak ve iştirakçi zorunluluğu bulunmamaktadır. Diğer yandan uygun başvuru sahibi olan kurumlardan herhangi birinden olmak üzere en az bir ortak ile sunulan projelere değerlendirme aşamasında ortakların projeye sağlayacağı katkıya bağlı olarak değişen derecelerde ek puan verilebilecektir.
- Başvurusu yapılan projeye bahis yapı, alan veya konu ile ilgili mevzuat bakımından yetki sahibi ilgili kurum ve kuruluşların projede ortak ya da iştirakçi olarak yer almaları önerilmektedir.
- Program kapsamında, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "2022 İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na (SEGE) göre birinci ve ikinci kademe dışında yer alan TR42 ilçelerinde uygulanacak proje başvurularına, değerlendirme aşamasında ek puan verilecektir.
- Ana yatırım konusu güneş enerjisine dayalı enerji sistemleri kurulumu ve bungalov yapımı olan projeler Program kapsamında desteklenmeyecektir. Ana yatırım konusu olmadığı projelerde güneş enerjisi sistemleri kurulumuna ilişkin maliyetlerin toplam proje bütçesinin %40'ını geçmemesi gerekmektedir.
- 81 İl 81 Ürün Programı'na doğrudan katkı sağlayacağı değerlendirilen başvurulara, projenin ortaya çıkaracağı olumlu etkinin derecesine bağlı olarak ek puan verilecektir.

1. ANADOLUDAKİLER - KIRSAL KALKINMA MALİ DESTEK PROGRAMI

1.1. GİRİŞ

A) Doğu Marmara Bölgesi'nin Kırsal Kalkınmaya İlişkin Mevcut Durumu ve Potansiyeli

Doğu Marmara Bölgesi coğrafi yapısı ve konumu dolayısı ile birçok sektörde farklı olanaklara sahiptir. İstanbul, Ankara, Bursa ve Eskişehir gibi önemli anakentlere yakın konumu, Anadolu'yu Trakya'ya dolayısıyla Asya'yı Avrupa'ya bağlayan TEM otoyolu ile demiryolu güzergâhı üzerinde bulunması ve İstanbul'u Karadeniz ve Ege'ye bağlayan hat üzerinde yer alması bölgenin konumsal avantajını oluşturmaktadır. Anadoludakiler - Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı özelinde ele alınacak tarım ve kırsal turizme yönelik faaliyetler, MARKA 2026 Yılı Çalışma Programı'nda yer alan *Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Turizm Sonuç Odaklı Programı*'nın genel ve özel amaçlarına katkı sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Turizm Sonuç Odaklı Programı'nın genel amacı "mevcut kaynakların korunması, yenilikçi tarımsal ve sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının uygulanması ve yerel kapasitenin geliştirilmesi yoluyla, bölgede kırsal kesimin ekonomik ve sosyal refahının artırılması" olarak belirlenmiştir. Bu genel amaca ulaşmak üzere aşağıdaki özel amaçlar belirlenmiştir:

- **Özel Amaç 1:** Kırsal bölgelerde destinasyon odaklı alternatif turizm türlerini (eko-turizm, agro-turizm, kültürel turizm vb.) destekleyerek sürdürülebilir turizm ekonomisinin 4 mevsime yayılacak şekilde çeşitliliğini ve kapasitesini artırmak suretiyle yerel halkın turizm gelirlerinden daha fazla yararlanması
- **Özel Amaç 2:** Yenilikçi ve çevre dostu tarım ve üretim tekniklerini teşvik ederek kırsal kesimde sürdürülebilir üretim-gelir modellerinin yaygınlaştırılması ve kente göçü azaltarak demografik dengenin güçlendirilmesi
- **Özel Amaç 3:** Kırsal kalkınma ekosistemi paydaşlarının kurumsal dayanıklılıklarının yükseltilmesi, paydaşların aralarındaki iş birlikleri güçlendirilerek rekabet edebilirliklerinin artırılması
- **Özel Amaç 4:** Yöresel ürünlerin üretim süreçlerini iyileştirerek ve markalaşmasını destekleyerek yöresel ürünlerin katma değerinin artırılması ve hem ulusal hem de uluslararası pazarda rekabetçi hâle gelmelerinin sağlanması

Bu çerçevede, elde olan kaynakların en iyi şekilde değerlendirilebilmesi için bölgenin kendine özgü olanaklarının birbirini tamamlayacak şekilde geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Program tasarımında kır-kent ayrımının daha iyi yapılabilmesi ve amacına uygun şekilde kırsal bölgelerin desteklenmesinde öne çıkmasını sağlamak amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan İlçe-lerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2022) göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre il bazlı ilçe kademeleri Tablo 1 ile 5'te sunulmuştur.

İlçe	Kademe		Sıra	
	2017	2022	2017	2022
Başıskele	2	2	134	70
Çayırova	2	2	161	135
Darica	2	2	208	202
Derince	2	2	155	185
Dilovası	3	2	264	187
Gebze	1	1	14	34
Gölcük	2	2	137	147
İzmit	1	1	36	44
Kandıra	3	4	378	456
Karamürsel	2	3	206	252
Kartepe	2	2	125	157
Körfez	2	2	159	211

Tablo 1. Kocaeli İlçelerinin SEGE Kademe ve Sıraları, (2017 ve 2022 yılları karşılaştırmalı)

İlçe	Kademe		Sıra	
	2017	2022	2017	2022
Adapazarı	2	2	74	87
Arifiye	2	2	140	106
Erenler	3	2	283	179
Serdivan	2	2	216	77
Akyazı	3	3	325	288
Ferizli	4	3	486	397
Geyve	3	3	418	355
Hendek	3	3	245	253
Karapürçek	5	4	667	597
Karasu	3	3	306	285
Kaynarca	4	4	478	520
Kocaali	3	4	455	468
Pamukova	3	3	335	346
Sapanca	3	2	231	177
Söğütli	3	3	403	367
Taraklı	5	4	689	584

Tablo 2. Sakarya İlçelerinin SEGE Kademe ve Sıraları, (2017 ve 2022 yılları karşılaştırmalı)

İlçe	Kademe		Sıra	
	2017	2022	2017	2022
Merkez	2	2	112	128
Akçakoca	3	3	287	268
Kaynaşlı	4	3	479	376
Gümüşova	3	3	384	393
Çilimli	4	4	467	432
Cumayeri	4	4	515	459
Gölyaka	4	4	544	607
Yığılca	5	6	827	877

Tablo 3. Düzce İlçelerinin SEGE Kademe ve Sıraları, (2017 ve 2022 yılları karşılaştırmalı)

İlçe	Kademe		Sıra	
	2017	2022	2017	2022
Merkez	2	2	59	83
Gerede	3	3	379	333
Yeniçağa	4	3	474	374
Mengen	3	4	366	464
Seben	5	4	699	571
Göynük	4	4	644	585
Mudurnu	4	4	539	602
Kıbrıscık	5	5	797	756
Dörtdivan	5	5	809	828

Tablo 4. Bolu İlçelerinin SEGE Kademe ve Sıraları, (2017 ve 2022 yılları karşılaştırmalı)

İlçe	Kademe		Sıra	
	2017	2022	2017	2022
Merkez	2	2	94	111
Çiftlikköy	2	2	223	158
Altınova	3	2	260	209
Termal	3	3	395	286
Çınarcık	3	3	241	292
Armutlu	3	3	293	331

Tablo 5. Yalova İlçelerinin SEGE Kademe ve Sıraları, (2017 ve 2022 yılları karşılaştırmalı)

Verilerin 2017 yılından 2022 yılına olan değişimleri Bölge genelini kapsayacak şekilde incelendiğinde 51 ilçenin 28 tanesinin Türkiye geneli sıralamasının yükseldiği görülmektedir. Sıralamada gerileyen 23 ilçenin 18 tanesi aynı kademede kalmayı başarmış sadece 5 tanesi bir alt kademeye düşmüştür. Sıra değeri artan ilçeler arasında 9 tanesi ise bir üst kademeye yükselmiştir.

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre Türkiye’de ikamet eden nüfus 2025 yılında, bir önceki yıla göre 427.224 kişi artarak 86.092.168 kişi olmuştur. 2025 yılında Türkiye toplamında nüfus artışı, önceki yıla göre binde 4,97 olarak gerçekleşirken, bu oran Doğu Marmara Bölgesi için %12,04 olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılında Doğu Marmara Bölge illerinin nüfus artış hızı (Bolu hariç) ülke ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Kocaeli %14,53 ile en yüksek artış oranına sahipken Kocaeli’yi sırasıyla Yalova ve Sakarya takip etmiştir (Tablo 6).

TR42 Bölgesi ilçe bazlı nüfus verileri 2009-2025 dönemi baz alınarak incelendiğinde;

Kocaeli: Kocaeli’nin tüm ilçelerinde nüfus artışı dikkate değerdir. En yüksek artış oranları sırasıyla Başiskele (%42,9), Çayırova (%42,3) ve Kartepe (%33,4) ilçelerinde gerçekleşmiştir. En düşük artış ise Kandıra (%9), Karamürsel (%9,8) ve Derince (%11,4) ilçelerinde kaydedilmiştir.

Sakarya: Sakarya’da, Serdivan (%45,2), Ferizli (%25,7) ve Arifiye (%25) ilçeleri nüfus artışı bakımından öne çıkmaktadır. Aynı dönemde Taraklı ilçesinde nüfus azalışı (%-4) yaşanmıştır. En düşük artış oranları ise Kocaeli (%2,1) ve Söğütli (%4,4) ilçelerinde görülmüştür.

Düzce: Düzce’de ilçe bazında en yüksek nüfus artışı Merkez (%20,4), Cumayeri (%14,6) ve Gümüşova (%9,5) ilçelerinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Yığılca (%-19,7) ve Kaynaşlı (%-1,3) ilçelerinde nüfus azalışı görülürken, Gölyaka (%1,4) en düşük artış oranına sahip ilçe olmuştur.

Bolu: Bolu’da Merkez (%21) ve Gerede (%4,4) ilçeleri pozitif nüfus artışı gösterirken, diğer tüm ilçelerde nüfus artış hızı negatif gerçekleşmiştir. En yüksek azalış Seben (%-22,8), Yeniçağa (%-14,6) ve Göynük (%-8,9) ilçelerinde kaydedilmiştir.

Yalova: Yalova’daki tüm ilçelerde nüfus artışı gerçekleşmiştir. En yüksek artış oranları Çiftlikköy (%50,2), Çınarcık (%27,5) ve Altınova (%26,5) ilçelerinde görülmüştür.

TR42 Bölgesi ülkemizdeki diğer düzey 2 bölgelerine kıyasla sosyoekonomik açıdan görece gelişmiş düzeyde olsa da, önemli düzeyde bölge içi gelişmişlik farklılıkları bulunmaktadır. Bölgenin özellikle kırsal kesimlerinde sürdürülebilir üretim-gelir modeline sahip ekonomik yapının oluşmasına engel teşkil eden ciddi üretim altyapısı eksiklikleri bulunmaktadır.

Ajansın bu alanda yapmış olduğu çeşitli çalışmalar kapsamında Bolu ve Kocaeli’nin kırsal kesimlerinde çeşitli proje faaliyetleri sırasında yapılan anket çalışmaları, tarım başta olmak üzere ekonomik faaliyetlerin ve bu faaliyetlerden elde edilen gelirin sürdürülebilir olmasının kırdan kente göçü büyük oranda etkilediğini göstermektedir. Bu kapsamda Kocaeli’nin Derince ilçesinin kırsal kesimlerinde düzenlenen ankete katılan 117 çiftçinin %81’inin ekonomik nedenlerle kırdan kente göç eden en az bir aile üyesi bulunmaktadır. Bu oran sosyoekonomik gelişmiş düzeyinin daha düşük olduğu Bolu kırsalında %93 düzeyindedir.

TR42 Doğu Marmara Bölgesi’nde ekonomik faaliyet türlerine göre istihdam edilenlerin (15+ yaş üzeri) oranları incelendiğinde 2025 yılı itibarıyla Bölge’de; hizmetler sektöründe %53,4 (947 bin kişi), sanayi sektöründe %36,7 (650 bin kişi), tarım sektöründe ise %9,9 (yaklaşık 175 bin kişi) oranında istihdam edilmiş olup tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranının yıllar içerisinde azalan bir seyir izlediği dikkat çekmektedir (TÜİK, 2026). SGK verileri incelendiğinde de Doğu Marmara Bölgesi’nde 2009 yılında 40.618 olan 4/b (tarım) kapsamındaki aktif sigortalı sayısının 2025 Aralık ayında 18.265’e düştüğü görülmektedir. Genç nüfusun kırsal alanlardan göç ediyor olması ve kırsalda yaşlı bağımlılık oranının yükselmesi tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemekte ve bu durumun bir sonucu olarak da tarımsal üretim göstergeleri olumsuz etkilenmektedir. Teknolojik dönüşüm süreçlerinin etkisi ile de azalan tarımsal istihdam, azalan gelir sarmalını oluşturmuştur. Bunun bir sonucu olarak da nüfusun hızla yaşlandığı kırsal alanlar; potansiyelinin altında ekonomik değer üreten yerleşim yerleri hâline dönüşmüştür.

	2024	2025	Nüfus Artış Hızı (2024-2025; %)	Nüfus Yoğunluğu* (2025; kişi/km ²)
Türkiye	85.664.944	86.092.168	4,97	112
Doğu Marmara	4.287.376	4.339.294	12,04	220 (4.)
Kocaeli	2.130.006	2.161.171	14,53	633 (2.)
Sakarya	1.110.735	1.123.693	11,60	234 (9.)
Düzce	412.344	415.622	7,92	168 (14.)
Bolu	326.409	327.173	2,34	40 (50.)
Yalova	307.882	311.635	12,12	395 (3.)

Tablo 6. Nüfus, Nüfus Artış Hızları ve Yoğunlukları (Ülke-Bölge-İl)

*: Aynı dereceye sahip iller aynı sırada yer almıştır, örneğin Bolu-Burdur-Sinop kilometrekareye 40 kişi ile 50. sıradadır.

Kaynak: TÜİK ADNKS 2026.

TÜİK verilerine göre Doğu Marmara Bölgesi'nde 2017 yılında çayır ve mera alanları hariç 4.696.188 dekar olan tarım alanı 2024 yılına gelindiğinde 4.522.369 dekara gerilemiştir. Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre 2024 yılında Doğu Marmara Bölgesi'nde 233 üretici 7.296 da alanda İyi Tarım Uygulamaları yapmakta ve 16.240 tonluk üretim gerçekleştirmektedir.

Kırsal kalkınma hedeflerine ulaşmak için ihtiyaç duyulan en önemli araçlardan biri kooperatiflerdir. Gelişmekte olan birçok ülkede kooperatifler toplumsal gelişmenin yanı sıra bölgesel ve kırsal kalkınmanın önemli bir aracı olarak kabul edilmektedir. Kırsal alanda var olan üretim faaliyetlerinin canlandırılması için kooperatif, üretici birlikleri ve tarımsal üretim ve kırsal turizm tesisleri gibi iktisadi yapıların kapasitelerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. 2026 yılı itibarıyla İl Tarım Müdürlükleri verilerine göre TR42 Bölgesi'nde hâlihazırda 438 tarımsal kalkınma kooperatifi ve Ticaret İl Müdürlükleri verilerine göre 110 üretici kooperatifi bulunmakta olup bu üretici kooperatiflerinin 60'ı kadın girişi olarak faaliyet göstermektedir. TR42 Bölgesi'ndeki kooperatif sayılarının illere göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

- **Kocaeli:** 51 tarımsal kalkınma kooperatifi ve 21'i kadın girişi olmak üzere 30 üretici kooperatifi
- **Sakarya:** 96 tarımsal kalkınma kooperatifi ve 13'ü kadın girişi olmak üzere 30 üretici kooperatifi
- **Düzce:** 76 tarımsal kalkınma kooperatifi ve 10'u kadın girişi olmak üzere 22 üretici kooperatifi
- **Bolu:** 184 tarımsal kalkınma kooperatifi ve 7'si kadın girişi olmak üzere 19 üretici kooperatifi
- **Yalova:** 31 tarımsal kalkınma kooperatifi ve tamamı kadın girişi olmak üzere 9 üretici kooperatifi

Bölgemizdeki bu yapıların kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi; bölgedeki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, üretilen ürünlerin pazarlanması yoluyla kırsal kalkınmanın sağlanmasına katkı sunacaktır.

TR42 Bölgesi'ndeki toplam çiftçi sayısı ve Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı çiftçi sayısına ilişkin il bazlı veriler ise Tablo 7'de sunulmaktadır.

2026	ÇKS Kayıtlı Çiftçi Sayısı
İl/Bölge	
Kocaeli	16.090
Sakarya	47.726
Düzce	29.189
Bolu	11.928
Yalova	1.736
TR42	106.669

Tablo 7. TR42 Bölgesi ve İllerine Ait 2026 Yılı ÇKS Kayıtlı Çiftçi Sayıları

TR42 Bölgesi'nde bulunan İl Tarım ve Orman Müdürlüklerinden alınan verilere göre Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illeri arasında çiftçi sayısının en yoğun olduğu bölgeler Sakarya ve Düzce illeridir. Özellikle Sakarya'nın Akyazı, Hendek, Karasu ve Kocaali ilçeleri ile Düzce'nin Akçakoca, Merkez ve Yığılca ilçelerinde çiftçi nüfusunun fazla olduğu dikkat çekmektedir. Kocaeli sanayi ve ticaretin yoğun olduğu bir bölge olmasına rağmen Kandıra ilçesi tarımsal üretimde öne çıkmaktadır. Bolu'da tarım ve hayvancılıkla öne çıkan Göynük, Mudurnu ve Merkez ilçeleri göze çarpmaktadır. Yalova'da ise çiftçi sayısının Altınova ilçesinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Turizm endüstrisinin gelişmesi kırsal kalkınma açısından turizm dışı alanları da kapsayan önemli fırsatlar sunmaktadır. Kırsal alanda bulunan kültürel, doğal ve sosyal değerlerin turizm enstrümanı hâline dönüştürülmesi bu kaynakların kullanımının sürdürülebilirlik prensipleri çerçevesinde planlanmasını gerektirmektedir. Kırsal alanda baskın ekonomik faaliyet olan tarım dışında alternatif faaliyet türlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda tarımsal faaliyetlerin devamlılığına zarar vermeyecek bir yaklaşımla turizm faaliyetlerinin kurgulanması kırsal ekonominin çeşitlenmesine katkı sağlayacaktır. Yöresel ürün ve tarımsal faaliyetlerin katma değer üretebildiği, yerel ve kültürel unsurların bütüncül bir yaklaşım içinde değerlendirildiği kırsal turizmin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Kırsal turizm; hem kırsal kalkınma anlayışına hizmet edebilecek, hem de kalkınmayı sürdürülebilir kılmada etkili rol oynayabilecek bir özelliğe sahiptir. Kırsal turizm, hem ekonomik getiri ve sosyo-kültürel gelişme aracı hem de ekoturizme uygun bir turizm türü olarak kırsal alanda yaşayan genç nüfus için istihdam olanaklarının çeşitlenmesine yol açmaktadır.

Bölge; coğrafi yapısı ve iklim özellikleri, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yaşanan yoğun göç hareketliliği, tarih boyunca ticaret rotası ve geçiş güzergâhı olması gibi etmenlerle zengin bir kültürel çeşitliliğe sahip olmuş ve bu çeşitlilik el sanatları, yöresel gastronomik unsurlar, tarımsal ve endüstriyel ürünlere yansımıştır. Coğrafi işaret tescilli gibi markalaşma süreçleri, yöresel ürünlerin benzersiz özelliklerini vurgulayarak, tüketici güvenliğini artırmaktadır. Doğu Marmara Bölgesi'nde 2026 yılı Nisan ayı itibarıyla 83'ü coğrafi işaret tescilli (Kocaeli 15, Sakarya 20, Düzce 17, Bolu 27, Yalova 4) olmak üzere süreçleri devam eden ticarileşmiş ya da ticarileşme potansiyeli bulunan pek çok ürün bulunmaktadır. Her ne kadar Bölge'de bulunmasa da Türkiye'de bugüne kadar 46 coğrafi işaretli ürün Avrupa Birliği nezdinde tescil edilmiştir. Gerek bu değerlerin gerekse de tescillenmemiş ve standarda kavuşturulamamış unsurların tespiti, ticarileştirilmesi, markalaşması ve uluslararasılaşması, yaşatılmaları ve gelir kaynağı hâline getirilmeleri önemsenmektedir.

2025 Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistiklerine göre TR42 Bölgesi'nde turizm işletme belgeli 360 turistik tesiste konaklayan yabancı turist sayısı 368.654 ve yerli turist sayısı 2.829.045 iken ortalama kalış süresi 1,85 gecedir. Bölge, yapısı itibarıyla kısa süreli konaklama veya günübirlik ziyaretlerin ağırlıklı görüldüğü bir profildedir. Kırsal bölgelerde turizmin sadece yaz aylarına değil yılın tüm mevsimlerine yayılması hedeflenmektedir. Bu hedef gerçekleştirilirken turist sayısından ziyade kalite ve turizm geliri öncelenerek, doğal kaynakları ve benzersiz turizm değerleri korunarak nitelikli işgücü, teknolojik ve fiziki altyapı ve geleceğin turizm alanlarına yönelik yenilikçi hizmet sunumlarıyla Doğu Marmara Bölgesi'nin bir uluslararası marka hâline gelmesi önem arz etmektedir.

Alternatif turizm türleri, kırsal alanlarda yıl boyunca turist çekebilme potansiyeli taşıyarak, turizm sezonunun uzamasını ve turizm gelirlerinin yılın tamamına yayılmasını sağlamaktadır. Eko-turizm, agro-turizm ve kültürel turizm gibi alternatif turizm türlerinin geliştirilmesiyle, yerel halkın turizm gelirlerinden daha fazla faydalanması sağlanmalıdır. Bu kapsamda, turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve kapasitesinin artırılması için destinasyon odaklı stratejiler geliştirilmelidir. Doğal, kültürel ve sosyal kaynakların turizme entegrasyonu sağlanarak sürdürülebilir bir turizm ekonomisi oluşturulmalı ve bu çalışmalar kapsamında, gençler ve kadınlar öncelikli olmak üzere yerel halkın turizm sektörüne entegrasyonu ve katılımı teşvik edilmelidir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2021 yılında hizmete sunulan Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırması – YER-SİS, ülke çapındaki yerleşim birimlerini ekonomi, sağlık, ticaret, nüfus gibi boyutlarda yerleşim yerleri arasındaki işlevsel ilişkileri dikkate alarak araştırmaya imkân sağlayan bir analiz çalışmasıdır. En son 1982 yılında gerçekleştirilen Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi - YER-MEK çalışmasından yaklaşık 40 yıl sonra kullanıma sunulan YER-SİS sayesinde merkezi yerleşim yerlerinin belirlenmesi ve kademelenmesine ilave olarak ağ ilişkileri açısından belirli parametreler bazında gruplandırılmasını içermektedir.

Özellikle YER-SİS yatırıma yönelik kararların desteklenmesi yönüyle ciddi önem arz eden bir uygulama vasıtası olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda, YER-SİS kapsamında kırsal yerleşim birimleri bazında saha çalışması gerçekleştirilmiş, kırsal alanlarda ihtiyaç duyulan tesis, işletme vb. oluşumların envanteri çıkarılmıştır. Bu kapsamda, TR42 Bölgesi'nde 1.633 yerleşim yerine uygulanan kırsal anket sonuçları öncelikli yatırım yapılması gereken alanların belirlenmesine yönelik önemli bir çıktı sağlamaktadır. YER-SİS kapsamında elde edilen Kırsal Anket Verileri içeriğinde; il ve ilçelerin kırsal alanlarında ihtiyaç duyulan Fabrika/Atölye sayısı, Soğuk Hava Deposu sayısı, Süt Toplama Tesisi sayısı belirtilmektedir.

Bu çalışmaya göre Bölge'de ihtiyaç duyulan fabrika/atölye sayısının Kocaeli'de 26, Sakarya'da 58, Düzce'de 62, Bolu'da 20 ve Yalova'da 7 adet olduğu görülmektedir. Yine aynı çalışmaya göre Bölge'de ihtiyaç duyulan süt toplama tesisinin Kocaeli'de 9, Sakarya'da 4, Düzce'de 16, Bolu'da 31 adet olduğu, Yalova'da ise buna yönelik bir ihtiyacın tespit edilmediği görülmektedir. Ayrıca Kocaeli'de 6, Sakarya'da 19, Düzce'de 19, Bolu'da 23 ve Yalova'da 5 adet soğuk hava deposu ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır.

B) Programın Ulusal Stratejiler ile İlişkisi

Ulusal stratejilerin hayata geçirilmesinde bölgesel potansiyellerin kendine münhasır koşullar çerçevesinde değerlendirilmesi önemlidir. Bu bağlamda Anadoludakiler-Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı bölgesel dinamikler ile ulusal hedefler arasında bütünsel bir yaklaşım geliştirme vizyonu ile tasarlanmıştır.

On İkinci Kalkınma Planı'nın "Yeşil ve Dijital Dönüşümle Rekabetçi Üretim" başlığı altında bulunan Tarım ve Gıda ile Turizm başlığı altında kırsal kalkınma ve sürdürülebilir ekonomik büyümeye yönelik çeşitli politika ve tedbirler belirlenmiştir. Alternatif turizm türleri desteklenerek yerel halkın gelirden daha fazla pay alması sağlanacak, tarımda yenilikçi ve çevre dostu teknikler teşvik edilerek üretim ve gelir modelleri geliştirilecektir. Üretici örgütleri güçlendirilerek kırsal kalkınma ekosistemi desteklenecek, yöresel ürünlerin markalaşmasıyla ulusal ve uluslararası pazarda rekabet gücü artırılabilecektir. Anadoludakiler-Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı, bu temel amaç doğrultusunda, Plan'da belirlenen politika ve tedbirler arasından;

- **489.** Dijitalleşme, yapay zekâ ve veriye dayalı iş modelleriyle akıllı tarım uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
- **495.4.** Yöresel ve coğrafi işaretli ürünlerin tanıtımına yönelik faaliyetler artırılacaktır.
- **496.** Tarımsal amaçlı üretici örgütlerinin beşeri ve kurumsal yapıları güçlendirilerek üretimden pazarlamaya kadar tüm süreçlerde etkin rol alabilmeleri sağlanacaktır.
- **496.2.** Üretici birliklerinin ticari faaliyette bulunabilmelelerinin kolaylaştırılması amacıyla düzenlemeler yapılacaktır.
- **497.** Çevrenin korunması ve iklim değişikliği ile mücadele kapsamında tarım sektöründe sera gazı salımının azaltılması için çevre dostu tarımsal uygulamalar desteklenerek yaygınlaştırılacaktır.
- **523.** Turizm sektörünün sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde doğal, tarihi ve sosyal çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olması sağlanacak ve sektörde yeşil dönüşüm hızlandırılacaktır.
- **527.** Ziyaretçi başına turizm gelirinin artırılması amacıyla daha fazla gelir bırakan turizm çeşitleri geliştirilecektir.
- **527.5.** Kültür ve turizm güzergâhları geliştirilerek ziyaretçi kalış süresinin ve harcamalarının artırılması sağlanacaktır.
- **897.3.** Kırsalda üretici örgütleri sektörel işbirliği, satış ve pazarlama, üretim teknikleri, finansman ve mevzuat gibi konularda eğitimlerle desteklenecektir.
- **898.2.** IPARD III döneminde tarımsal işletmelerin fiziki varlıkları, tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, kırsal alanda kamu altyapı yatırımları ile kırsalda çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi desteklenecektir.

- **898.3.** Kırsal ekonominin büyümesi için desteklenecek tarım dışı sektörler çeşitlendirilecek, girişimcilik ve kırsal yenilikçilik teşvik edilecektir.
- **899.1.** Toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir ve etkin kullanılması sağlanacak, ormansızlaşmayı, biyoçeşitlilik kaybını ve arazi tahribatını engelleyecek çevre odaklı kırsal kalkınma projeleri ve programları yürütülecektir.

maddelerine katkı sağlayarak TR42 Düzey 2 Bölgesi'nde kırsal kalkınmanın çeşitli faktörlerle desteklenmesini amaçlamaktadır.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı'nda Bakanlık etkileyen politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, yasal ve diğer çevresel dış etkenler PESTLE analizi ile tespit edilmiş olup Program ile ilgili bulunanlar aşağıda sıralanmıştır:

• Sosyo-kültürel etkenler:

- **Etken/Sorun:** Kırsal alanlarda genç işgücünün azalması
 - Çözüm önerisi: Kırsal ekonomi çeşitlendirilerek ve kırsalda yaşam standartları yükseltilecek istihdam olanaklarının artırılması
- **Etken/Sorun:** Toplumun rekreasyonel ihtiyaçlarındaki artış (Ekoturizm, dinlenme, tabiat sporları vb.)
 - Çözüm önerisi: Kırsal turizm ve doğa turizmi faaliyetlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi
 - Çözüm önerisi: Rekreasyon alanlarının alt ve üst yapı tesislerinin geliştirilmesi
- **Etken/Sorun:** Nüfus artışı, iç ve dış göç hareketleri
 - Çözüm önerisi: Kırsal alanda bölgelere ve dezavantajlı kesimlere göre uygulanan destekleme sistemlerinin kapsamının genişletilerek kapasitesinin artırılması

• Politik etkenler:

- **Etken/Sorun:** Tarımın öncelikli sektörler arasında değerlendirilmesi
 - Çözüm önerisi: Kırsal alanda refahın yükseltilmesi

• Ekonomik etkenler:

- **Etken/Sorun:** Kırsal kalkınma sisteminin geliştirilmesi ve etkinliğinin artması
 - Çözüm önerisi: Kırsal kalkınma stratejilerinin fonlara uygun yatırım alanlarına göre belirlenmesi
 - Çözüm önerisi: Fon kaynaklarından daha fazla yararlanılabilmesi için iş birliğinin artırılması
- **Etken/Sorun:** Yatırım, ihracat, Ar-Ge harcamaları için hibe, teşvik gibi finansal destekler verilmesi
 - Çözüm önerisi: Kırsalda istihdamı ve üretimi artıracak sosyal destek modellerinin geliştirilmesi
- **Etken/Sorun:** Marka olabilecek ürün çeşitliliği
 - Çözüm önerisi: Ticari potansiyeli yüksek ürünler ile yöresel ve coğrafi işaretlerin tanıtımına yönelik faaliyetlerin artırılması
- **Etken/Sorun:** Marka olabilecek ürün çeşitliliği
 - Çözüm önerisi: Marka olabilecek ürün potansiyelinin tespiti

- o **Etken/Sorun:** Bazı tarımsal girdilerde ve teknolojilerde dışa bağımlılık
 - Çözüm önerisi: Ortak alet makine kullanımının sağlanması
- o **Etken/Sorun:** Nitelikli işgücünün sektörde istihdamının yeterli düzeyde olmaması
 - Çözüm önerisi: Kırsal alanların cazibesinin artırılması

2024-2028 Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi-IV'ün Stratejik Amaç 5 kapsamında "Kırsalda Yaşanabilirliğin Sağlanması, Sosyal, Fiziki Altyapı ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi" ve Stratejik Amaç 6 kapsamında "Yerelde Yeni Kırsal Kalkınma Modellerinin Geliştirilmesi İçin Kamu Kurumlarının Etkinliğinin Artırılması" yer almaktadır.

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun 7. maddesi uyarınca Turizm Merkezleri (TM), Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde (KTKGB) her ölçekte plan onay yetkisine sahip olan Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB), 2024 yılı Nisan ayı itibarıyla ülke genelinde 236 adet TM ve KTKGB'de planlama çalışması yürütmektedir. Bu kapsamda kıyı turizmi, termal turizm, kış turizmi, yayla turizmi, kent turizmi, doğa turizmi, golf turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi ve motor sporları turizmi gibi erişilebilirlik mevzuat ve standartlarına uygun farklı turizm temalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmekte ve ayrıca bölgelerin kendilerine özgü özelliklerine göre eko-turizm ve kırsal turizmin desteklenmesine yönelik kararlar da uygulanmaktadır. Türkiye'de, inanç, gastronomi, yürüyüş, bisiklet, kamp-karavan, spor, eko-turizm kapsamında köy ve beldelerdeki mevcut kültürel ve tarihsel mirasın dâhil edildiği rota ve içerik çalışması yapılmakta; bu rotaların dijital "GoTürkiye.com" platformunda ve sosyal medya hesaplarında anlatımı ve tanıtımı gerçekleştirilerek, kırsal bölgelere olan ilginin de artması sağlanmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024).

C) Programın Bölgesel Stratejiler ile İlişkisi

Doğu Marmara Bölgesi'nin tarım sektörü ve turizm çeşitlerinde potansiyelini harekete geçirmesi gerekmektedir. Tarımsal üretim, gıdanın güvenli ve sürdürülebilir arzının teminatı olup bu açıdan bakıldığında tarım sektörünün ileri sektörü olarak gıda ve içecek sektörü ilk olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bir değerlendirmeye göre ülkemizde tarımsal ürünlerin ortalama %35-40'ı sanayide değerlendirilirken, bu oran gelişmiş ülkelerde %60-80 arasında değişmektedir. Ayrıca tarım sektörünün gıda dışında enerji (elektrik, gaz, su), ambalaj, makine ve ekipman ile bankacılık ve sigortacılık, perakende ve lojistik sektörleriyle sıkı iş birliği ve iletişimi bulunmaktadır.

Bölgenin turizmine bakıldığında ise doğal değerlere dayalı ve yüksek bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Öne çıkan en önemli özellikleri termal ve rekabet gücü yüksek olan doğa turizmi başta olmak üzere kongre, kültür ve tarih turizmi ile spor ve kış turizmi imkânları da bulunmaktadır. Doğu Marmara Bölgesi'nin önemli anakentlerin ortasında yer alması ve bu önemli mekânların güzergâhı üzerinde bulunması, konumsal avantajının kattığı güçle birlikte gününbirlik ve kısa zamanlı yerli turizm potansiyeline sahip olmasını sağlamaktadır.

Doğu Marmara Bölge Planı'nda (2024-2028) belirlenen Bölge Planı Gelişme Eksenleri, Amaç ve Araçları kapsamında değerlendirildiğinde, Anadoludakiler - Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı'nın aşağıdaki başlıklarda katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Rekabetçi Bölge

- **Stratejik Öncelik 1:** Akıllı ve Yenilikçi Üretimin Geliştirilerek Global Üretim Üssü Olunması
 - o Dinamik Çevre Bölge öncelikli olmak üzere, tarım sektöründe stratejik ürün odaklı üretim desteklenecektir.
 - o TR42 Bölgesi'nde turizm sektörü altyapısı güçlendirilecek ve alternatif turizm türleri önceliklendirilecektir.
 - o Bölge'de tarım-sanayi-turizm sektörleri arasındaki etkileşim güçlendirilecektir.
- **Stratejik Öncelik 3:** Bölgenin Üretim, İş, Yatırım ve Finansal Ekosistemlerinin Güçlendirilmesi
 - o TR42 Bölgesi'nde turizm ve tarım sektörleri odağında üretim ve pazarlama altyapıları geliştirilecektir.

Öğrenen Bölge

- **Stratejik Öncelik 1:** İşgücü Becerilerinin Geliştirilmesi
 - o Genç istihdamını artırmak için gençlerin rekabet becerilerini geliştirmesini sağlayacak program ve projeler uygulanacaktır.
 - o Kırsal alanda işgücünün niteliği artırılabilecektir.

Anadoludakiler Projesi

Topraklarımızın zenginliğini dijital platformlar aracılığıyla tanıtımı, yerel üreticilerimizin desteklenmesi, geleneksel kültürümüzün yaşatılması ve yerel potansiyellerin keşfedilmesi amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olan Anadoludakiler markasına yeni ürünler kazandırılması, mevcut ürünlerin tanıtımı, ulusal/uluslararası değer zincirine entegre edilmesine yönelik projelerin de Program kapsamında desteklenmesi hedeflenmektedir.

Doğu Marmara Bölge Planı'nın da yol gösterdiği üzere çevreye duyarlı sürdürülebilir tarımın teşvik edilmesi, gençler başta olmak üzere bölge halkının farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi, yenilikçi uygulamaların geliştirilerek tarım sektörüne ve kırsal turizm faaliyetlerine kazandırılması kırsal kalkınma stratejisinin bel kemiğini oluşturmaktadır. **Anadoludakiler - Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı** kapsamında yer alan öncelikler, yukarıda belirtilen stratejileri destekleyecek doğrultuda tasarlanmıştır.

81 il 81 Ürün Programı

Türkiye, sahip olduğu coğrafi çeşitlilik ve kültürel zenginlik sayesinde her ilinde kendine özgü üretim gelenekleri ve yöresel ürünler barındırmaktadır. Bu ürünler, yerel kalkınmanın önemli bir unsuru olmakla birlikte, çoğu zaman katma değer yaratacak şekilde değerlendirilememekte, markalaşma ve pazarlama süreçlerinde yeterince etkin konumlandırılmamakta ve ulusal/uluslararası pazarlara erişimde bütüncül bir yaklaşım geliştirilememektedir. Bu durum, kırsal alanlarda üretimin ekonomik değerinin sınırlı kalmasına ve yerel potansiyelin tam anlamıyla harekete geçirilememesine yol açmaktadır.

Bu çerçevede geliştirilen "Anadoludakiler: 81 İl 81 Ürün Programı", her ilin özgün ürünlerinin belirlenmesini, bu ürünlerin katma değer potansiyelinin ortaya konulmasını ve üretimden pazarlamaya kadar uzanan değer zincirinin bütüncül bir yaklaşımla güçlendirilmesini amaçlayan stratejik bir girişimdir. Program kapsamında; ürünlerin markalaşma ve yenilikçilik kapasitelerinin geliştirilmesi, paydaşlar arası iş birliğinin artırılması, üretim altyapısının iyileştirilmesi ve sürdürülebilir izleme mekanizmalarının kurulması hedeflenmektedir.

Söz konusu yaklaşım, kırsal kalkınma politikaları açısından yalnızca üretim artışına değil, aynı zamanda yerel değerlerin ekonomik sisteme entegre edilmesine, üretici gelirlerinin artırılmasına, istihdamın güçlendirilmesine ve bölgesel rekabet gücünün geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda, kırsal alanlarda katma değerli üretim, işleme, markalaşma ve ticarileştirme süreçlerini destekleyen ve "81 İl 81 Ürün Programı" ile uyumlu şekilde kurgulanmış projelerin işbu Program kapsamında sunulması teşvik edilmektedir.

1.2. Programın Amaç ve Öncelikleri

"Anadoludakiler - Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı"nın amacı, TR42 Bölgesi'nin mevcut kaynaklarının korunması, yenilikçi tarımsal ve sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının uygulanması ve yerel kapasitenin geliştirilmesi yoluyla, bölgede kırsal kesimin ekonomik ve sosyal refahının artırılmasıdır.

Programın temel **öncelikleri** ve bu önceliklere ilişkin **örnek proje konuları** ve faaliyet bileşenleri aşağıda listelenmektedir. Program kapsamında sunulacak tüm projelerin yalnızca üretim değil, ürünün pazara erişimi ve sürdürülebilir gelir üretimi boyutunu da dikkate alarak tasarlanması beklenmektedir.

Öncelik 1. Kırsal Kesimde Üretilen Tarımsal (Bitkisel ve/veya Hayvansal) Ürünlerin Katma Değerinin Artırılması

- Tarımsal ürünlerin (bitkisel veya hayvansal) işlenmesi, ambalajlanması ve/veya depolanması
- Tarımsal üretimde ulusal ve uluslararası kalite standartlarının sağlandığını gösterir sertifika ve akrediasyon belgelerinin alınması (HACCP belgesi, organik tarım sertifikası, iyi tarım uygulamaları sertifikası, eko-etiket vb.)
- Bölgenin kırsal kesimlerindeki tarımsal üretimin markalaşmasına, hedef sektörlerle ve pazarlara daha etkin bir şekilde ulaştırılmasına ve ihracatına katkı sağlayacak satış ve pazarlama uygulamaları
- Hasat edilen ürünlerin kalitesini kaybetmemesi amacıyla işlenmesi ve depolanmasına yönelik merkezler (Soğuk hava deposu, tahıl deposu vb.)
- Tıbbi ve aromatik bitkilerin endüstriyel kullanım alanlarının genişletilmesi, hedef sektörlerde kullanım amacıyla işlenmesi ve paketlenmesi
- Bölgedeki çiftçilerin, üretici birlikleri ve kooperatiflerin ortak kullanımına yönelik makine, ekipman ve altyapıların oluşturulması

- Bölgedeki üretici kooperatif ve birliklerinin kurumsal kapasiteleri ile yenilikçi ürün ve hizmet geliştirme kapasitelerinin artışına katkı sağlayacak eğitim ve danışmanlık faaliyetleri
- Bölgeye özgü tarımsal ürünlerin coğrafi işaretle tescil edilmesi
- Süt ve süt ürünlerinin toplanması, muhafaza edilmesi, işlenmesi ve katma değerli ürünlere dönüştürülmesi
- Bölgedeki su ürünleri potansiyelinin ekonomiye kazandırılmasına yönelik projeler
- Organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılmasına yönelik projeler

Öncelik 2. Yenilikçi Tarım Uygulamaları ve Tarımda Teknoloji Kullanımının Yaygınlaştırılması

- Tarımsal üretim artışına ve tarımsal girdilerin (su, gübre, tarımsal ilaç vb.) kullanımının azalmasına katkı sağlayacak otomasyon sistemlerinin kurulması ve yenilikçi araç-gereçlerin kullanımı
- Üretim ve verimlilik artırıcı dijital takip sistemlerinin kurulması
- Tarımsal üretimde çevre dostu ve yenilikçi malzemelerin (biyoplastik, mikrobiyal gübre vb.) kullanımına yönelik uygulamalar
- Üretici ve girişimciler arası iş birliğini güçlendirmeye yönelik bilişim tabanlı çözümler geliştirilmesi
- Tarım ve hayvancılıkta yeni ürünler geliştirilmesi ya da mevcut ürünlerin kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar

Öncelik 3. Tarımsal Atıkların Katma Değerli Bir Şekilde Değerlendirilmesi

- Bitkisel ve hayvansal atıklardan biyogaz ve enerji üretimi
- Bitkisel ve hayvansal atıklardan gübre üretimi
- Bitkisel ve hayvansal atıklardan yarı mamul ve nihai ürün (kozmetik, yem katkısı vb.) üretimi
- Kırsalda tarımsal atıkların geri dönüşümüne yönelik faaliyetler

Öncelik 4. Kırsal Turizmin Geliştirilmesi ve Kırsal Turizm Altyapısının Güçlendirilmesi

- Kırsal alanda eko-turizm, yayla turizmi, kış turizmi, bisiklet turizmi, akarsu turizmi (rafting), karavan turizmi, trekking, glamping ve kampçılık, agro-turizm, gastronomi turizmi, kuş gözlemciliği, izcilik, dağcılık, oryantiring, macera turizmi gibi alternatif turizm alanlarının geliştirilmesine yönelik projeler
- Kırsal turizm uygulamalarının gerçekleştirileceği bölgelerde hizmet sektörlerinde nitelikli insan kaynağı yetiştirilmesine yönelik faaliyetler
- Kırsal turizm bileşenleri içeren destinasyonlarda, yerli ve yabancı turistlere yönelik bütüncül bilgilendirme, rehberlik ve yönlendirme hizmeti altyapı ve üstyapılarının geliştirilmesi
- Kırsal alanlarda turizm potansiyeli bulunan tarihi, doğal ve kültürel değerleri içeren yeni turizm rotaları oluşturulması ve/veya bu değerlerin görünür kılınmasına yönelik çalışmalar

Öncelik 5. Coğrafi İşaretli Yöresel Ürünlerin Üretimi ve Ticarileştirilmesi

- Coğrafi işaretli ürünlerin seri üretim yoluyla üretim miktarlarının artırılması ve kalite standartlarının sağlanmasına yönelik projeler
- Yöresel ürünlere katma değer kazandıracak şekilde ürün geliştirme, işleme, paketlenme, depolama ve nakliye süreçlerinde yenilikçi uygulamaların kullanımına yönelik projeler
- Coğrafi işaretli ürünlerin ulusal ve uluslararası tanınırlığının artırılmasına yönelik faaliyetler
- Anadoludakiler markasına yeni ürünler kazandırılması, mevcut ürünlerin tanıtımı, ulusal/uluslararası değer zincirine entegre edilmesine yönelik projeler
- 81 İl 81 Ürün Programı'na dâhil ürünlerin -*Kandıra Hindisi (Kocaeli), Yabanmersini ve Geyve Ayvası (Sakarya), Konuralp Pirinci (Düzce), Mengen Peyniri (Bolu), Aronya (Yalova)*- üretiminde katma değer artırılması ve ticarileşmeye katkı sağlayacak yatırımlar

ÖNEMLİ NOTLAR

- Proje konuları destek programının amaçlarının gerçekleştirilebilmesine katkı sağlamalı ve en az bir program önceliğiyle doğrudan ilişkili olmalıdır. Örnek konular, başvuru sahiplerine program kapsamında desteklenecek potansiyel proje konularına ilişkin olarak fikir vermek amacıyla oluşturulmuştur. Bu bölümdeki bilgilerden belirtilen konularda sunulan projelerin tamamının destekleneceği anlamı çıkarılmamalıdır. Benzer şekilde program öncelikleriyle ilişkili bulunmakla birlikte örnek proje konuları arasında listelenmemiş proje başvuruları yapılacak değerlendirme sonrasında desteklenmeye hak kazanabilir.
- Projeye ilişkin her türlü izin, ruhsat, tahsis ve diğer yasal süreçlerin tamamlanması başvuru sahibinin sorumluluğundadır. Bu süreçlerle ilgili olarak başvuru sahibinin verdiği beyanların doğru olmadığı Programın ilerleyen aşamalarında tespit edilmesi hâlinde Ajans desteğe konu kaynağı yararlanıcıya kullandırmama/iadesini talep etme hakkını saklı tutar. Bahse konu nedenle ortaya çıkabilecek herhangi bir olumsuzluktan Ajans sorumlu tutulamaz.

1.3. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Tarafından Sağlanacak Mali Kaynak

Bu program kapsamında desteklenecek projeler için tahsis edilen toplam kaynak tutarı 150.000.000 TL'dir. Ajans, bu program için ayırdığı mali kaynakları revize etme, kısmen veya tamamen kullandırmama hakkını saklı tutar.

Desteklerin Tutarı

Bu program çerçevesinde verilecek destekler aşağıda belirtilen asgari ve azami tutarlar arasında olacaktır:

- **Asgari tutar: 1.000.000 TL**
- **Azami tutar: 5.000.000 TL**

Hiçbir destek, projenin toplam uygun maliyetinin %25'inden az ve %75'inden fazla olamaz. Bütçenin kalan tutarı, başvuru sahibi tarafından nakdi eş finansman olarak karşılanmalıdır. Başvuru sahibinin, proje eş finansmanını, proje ortaklarından, iştirakçilerden ve/veya üçüncü taraflardan sağlayacağı nakdi katkılar ile karşılayabilmesi mümkündür. Her durumda, sözleşmeyi imzalayan taraf olması sebebiyle, eş finansman yükümlülüğü Yararlanıcı'nın kendi taahhüdü hükmünde olup yerine getirilmesi durumunda yararlanıcı bizzat sorumlu olacaktır. Aynı katkılar eş finansman olarak kabul edilmez.

1.4. Programın Mantıksal Çerçevesi

	Program Mantiğı	Objektif Şekilde Doğrulanabilir Başarı Göstergeleri	Doğrulama Kaynak ve Araçları
Genel Amaç	Mevcut kaynakların korunması, yenilikçi tarımsal ve sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının uygulanması ve yerel kapasitenin geliştirilmesi yoluyla, bölgede kırsal kesimin ekonomik ve sosyal refahının artırılması	- Kırsal Nüfusun Yıllık Düşüş Hızında Azalma - Yerel İşletmelerin ve Konaklama Tesislerinin Turizmden Elde Ettiği Gelirde Artış - Kırsalda Tarım, Agroturizm veya Ekoturizm Gibi Sektörlerde Yaratılan Yeni İş Olanaklarının Sayısı - Kadın ve Genç Girişimci Sayısı ve İstihdam Rakamlarında Artış	- TÜİK Verileri - İŞKUR Kayıtları - Tarım ve Orman Bakanlığı / İl Müdürlüğü Raporları - Kültür ve Turizm Bakanlığı / İl Müdürlüğü Raporları - Ziraat Odası Kayıtları - Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Raporları - Ticaret Bakanlığı / İl Müdürlüğü Raporları
Özel Amaç	- Kırsal bölgelerde sürdürülebilir turizm ekonomisinin çeşitliliğini ve kapasitesini artırmak suretiyle yerel halkın turizm gelirlerinden daha fazla yararlanması - Kırsal kesimde sürdürülebilir üretim-gelir modellerinin yaygınlaştırılması - Kırsal kalkınma ekosistemi paydaşlarının kurumsal dayanıklılıklarının ve aralarındaki iş birliklerinin güçlendirilmesi - Yöresel ürünlerin pazarlarda rekabetçi hale gelmelerinin sağlanması	- Üretim kapasitesi ve üretim miktarı - Yurt içi ve yurt dışı satış tutarı - Kurulan/geliştirilen ortak kullanım alanından faydalanan kurum/kuruluş/işletme sayısı - Markalaşan yöresel ürün işletmesi sayısı - Ulusal ve uluslararası pazarlara açılan ürün sayısı ve ihracat hacmi - Tarımsal üretimde kullanılan kimyasal girdi miktarındaki azalma - Yıl boyunca bölgeyi ziyaret eden turist sayısı	- Program İzleme Raporları - Proje Ara ve Nihai Raporları - Proje Satın Alma Dosyaları ve Ekleri - Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri - Ticaret İl Müdürlükleri İstatistikleri - Ziraat Odası Kayıtları - İŞKUR İstatistikleri - TÜİK İstatistikleri - Birlik/Kooperatif Kayıtları
Beklenen Sonuçlar	- Kırsal kesimde üretilen tarımsal ürünlerin katma değerini artıracak tesis yatırımları - Yenilikçi tarım uygulamaları ve tarımda teknoloji kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik teknolojik yatırımlar - Tarımsal atıkların katma değerli bir şekilde değerlendirilmesine yönelik tesisler - Kırsal turizmin geliştirilmesi ve kırsal turizm altyapısının güçlendirilmesine yönelik insan kaynağı ve tesis yatırımları - Coğrafi işaretli yöresel ürünlerin üretimi ve ticarileştirilmesine yönelik yatırımlar	- Sürekli İstihdam - Ziyaretçi Sayısı - Çeşitlendirilen ve/veya Geliştirilen Turizm Faaliyeti Sayısı - Eğitim alan kişi sayısı - Kurulan/modernize edilen tesis sayısı - Üretim kapasitesinde artış - Yurt içi / Yurt dışı satış tutarında artış - Atıktan elde edilen ürün miktarı - Kurulan/geliştirilen ortak kullanım altyapısından faydalanan işletme ve üretici sayısı - Rehabilit Edilen ve Kurulan Kooperatif, Üretici Birliği, İşletme Sayısı - Yöresel Ürün Marka / Coğrafi İşaret Tescilli Sayısı	- Proje Satın Alma Dosyaları ve Ekleri - Eğitim Programları - Tarım / Ticaret / Turizm İl Müdürlüğü İstatistikleri - Ticaret İl Müdürlükleri İstatistikleri - Ziraat Odası Kayıtları - İŞKUR İstatistikleri - TÜİK İstatistikleri - İşletmenin Gelir-Gider Kayıtları - Dernek/Birlik/Kooperatif Kayıtları - Türk Patent Portalı - TSO Kayıtları - Program İzleme Raporları - Proje Ara ve Nihai Raporları - Etkinlik Fotoğrafları - Satın Alma Dokümanları - Çiftçi Katılım Listeleri - İşletme Gelir-Gider Tabloları - Program Kapanış Raporu - Kurum/Kuruluş Kayıtları
Faaliyetler	Örnek Proje Konuları, Bölüm 1.2'de listelenmiştir.	Rehber'in 2.6 numaralı bölümünde açıklanmıştır.	- Proje Ara ve Nihai Raporları - Kurum/Kuruluş Kayıtları - SGK Dökümleri - Kapasite Raporları - Satın Alma Faturaları - Elektrik, Su, Doğalgaz Faturaları

Tablo 8. Anadoludakiler - Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı'nın Mantıksal Çerçeve Matrisi

2. BU TEKLİF ÇAĞRISINA İLİŞKİN KURALLAR

Bu bölümde; Anadoludakiler - Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı çerçevesinde finanse edilecek projelerin sunulması, seçilmesi ve uygulanmasına ilişkin kurallar;

- 8 Kasım 2008 tarih ve 27048 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği"
- 15 Mart 2023 tarih ve 32133 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik"
- Destek Yönetim Kılavuzu ve Proje Uygulama Rehberi

hükümlerine uygun olarak açıklanmaktadır. Başvuru sahipleri başvuruda bulundukları andan itibaren bu yönetmelik hükümlerini ve bu rehberde yer alan bütün hususları kabul etmiş sayılırlar.

Proje teklif çağrısı, zorunlu hâllerde Yönetim Kurulu'nun onayını almak şartıyla Ajans Genel Sekreteri tarafından, desteklenecek proje listesi ilan edilmeden önce iptal edilebilir. Bu durumda Ajanstan herhangi bir hak ve tazminat talebinde bulunulamaz.

Destek için başvurusu yapılan projeler Ajans tarafından her zaman eğitim amaçlı olarak ve proje sahibinin ayrıca muvafakati aranmaksızın kullanılabilir. Böyle bir durumda projede yer alan gerçek ve tüzel kişilere ait şahsi ve mesleki sır niteliğindeki bilgiler ifşa edilmez.

2.1. Uygunluk Koşulları

Destek sağlanabilecek projelere yönelik üç temel uygunluk koşulu söz konusudur:

- Başvuru sahibi ve ortaklarının uygunluğu
- Proje faaliyetlerinin uygunluğu
- Maliyetlerin uygunluğu

2.1.1. Başvuru Sahiplerinin Uygunluğu: Kimler Başvurabilir?

- Valilikler
- Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri
- Tarım ve Orman İl Müdürlükleri
- Kamuya Bağlı Araştırma Merkezleri ve Enstitüler
- Kaymakamlıklar
- Yerel Yönetimler
 - İl Özel İdareleri
 - Belediyeler (Büyükşehir, İl, İlçe ve Belde Belediyeleri)
- Üniversiteler
- Kooperatif ve Birlikler
- Ziraat Odaları
- Ticaret ve Sanayi Odaları
- Ticaret Borsaları
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlükleri
- Devlet Su İşleri Şube Müdürlükleri
- Orman İşletme Müdürlükleri
- Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları
- Köylere Hizmet Götürme Birlikleri

ÖNEMLİ NOTLAR

- 5449 sayılı Kanun'un 19. maddesinin (d) ve (e) bendinde belirtilen Kalkınma Ajansı paylarını ve bunlarla ilişkili varsa diğer bütün mali yükümlülüklerini, sözleşme tarihi itibarıyla tamamen yeri-ne getirmeyenler ya da ilgili mevzuatı kapsamında yapılandırmamış olanlar Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'ndan proje ve faaliyet desteği alamazlar.

Destek almaya hak kazanabilmek için başvuru sahiplerinin aşağıdaki koşulların tümünü sağlamaları gerekir:

- Ajans'ın faaliyet gösterdiği TR42 Düzey 2 Bölgesi'nde yasal olarak kayıtlı olması, merkez ya da yasal şubelerinin bölgede bulunması veya mevzuatı gereğince bölge sınırlarını kapsayacak şekilde teşkilatlanmış olması,
- Projeye ilişkin faaliyetlerin ilgili kurum/kuruluşun görev ve yetki alanı içerisinde bulunması,
- Proje hesabını kendi adına açma, bu hesaba para aktarma ve bu hesaptan harcama yapma yetkisine sahip olması,
- Projenin hazırlığından ve yönetiminden (eğer varsa ortakları ile birlikte) doğrudan sorumlu olması, aracı olarak hareket etmemesi,
- **Başvuru tarihi itibarıyla:**
 - Kurulmuş ve tescil edilmiş olması,
 - Proje konusu ve önerilen faaliyetlerin; Başvuru Sahibi'nin görev, yetki ve sorumlulukları ile uyumlu olması.

Diğer Uygunluk Koşulları

Başvuru sahipleri ve proje ortaklarının destek alabilmek için aşağıdaki hâllerden herhangi birinde bulunmaması gerekir:

- a. İflas etmişler veya tasfiye halinde bulunan ve bu durumları nedeniyle işleri kayyum veya vasi tarafından yürütülen, konkordato ilan ederek alacaklılar ile anlaşma yapmış, faaliyetleri askıya alınmış veya bunlarla ilgili bir kovuşturmanın konusu olanlar veya meri mevzuatta öngörülen benzer durumlarda olanlar,
- b. Kesinleşmiş yargı kararı (yani temyizi mümkün olmayan bir karar) ile mesleki faaliyete ilişkin bir suçtan mahkûm olanlar,
- c. Haklarında, görevlerini kötüye kullandıklarına dair kesinleşmiş mahkeme kararı olanlar,
- d. Dolandırıcılık, yolsuzluk, bir suç örgütü içinde yer almak gibi suçlardan kesinleşmiş yargı kararı ile mahkûm olanlar,
- e. Herhangi bir kamu ihale prosedürüne veya diğer bir mali desteğe ilişkin yükümlülükleri uymayarak, sözleşmeyi ciddi bir şekilde ihlal ettiği tespit edilmiş,

- f. Teklif çağrısına katılım koşulu olarak Kalkınma Ajansı tarafından talep edilen bilgi ve belgelerin temin edilmesi sırasında yanlış beyanda bulunanlar veya bu bilgi ve belgeleri zamanında Ajans'a sunmayanlar,
- g. Mevcut veya daha önceki teklif çağrılarının değerlendirilmesi sürecinde değerlendirme komitesi veya Kalkınma Ajansı'na etki altında bırakmaya veya gizli bilgi elde etmeye teşebbüs edenler,
- h. Sözleşme imzalandığı tarih itibarıyla;
- Genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri dışındaki gerçek veya tüzel kişilerden, yapılandırılmış borçlar hariç olmak üzere vergi daireslerine vadesi geçmiş borcu olanlar,
 - Genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri dışındaki gerçek veya tüzel kişilerden yapılandırılmış borçlar hariç olmak üzere sosyal güvenlik kurumuna vadesi geçmiş borcu olanlar,
 - Genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri dışındaki gerçek veya tüzel kişilerden, söz konusu projeye Ajans tarafından sağlanacak destek tutarının yüzde üçü kadar ya da daha fazla bir meblağ için, herhangi bir nedenle haklarında kesinleşmiş haciz işlemi bulunanlar,
- i. Teklif edilen proje dolayısıyla menfaat ilişkisi içinde olanlar.

Yukarıda madde (a) ve (f) 'de belirtilen durumlarda, teklif çağrısına katılma yasağı, ihlalin tespit edildiği tarihten sonraki iki yıllık bir süre için geçerlidir. Madde (b), (c), (d), (e) ve (g)'de belirtilen durumlarda, teklif çağrısına katılma yasağı, kararın tebliğ tarihinden itibaren dört yıl; (h)'de belirtilen durumda yazılı yükümlülüklerinin yerine getirilmesine dek; (i)'de yazılı durum için ise süresiz olarak söz konusudur.

Başvuru sahipleri; **"Başvuru Formu-Başvuru Sahibinin Beyanı"** bölümünde yukarıdaki (a)'dan (i)'ye kadar olan kategorilerin hiçbirine girmediklerine dair beyanda bulunmalıdırlar.

Başvuru sahipleri, sunulan proje teklifinin uygulanmasından doğrudan sorumlu olarak hareket edecek, projeleri destek almaya hak kazanıp Doğu Marmara Kalkınma Ajansı ile sözleşme imzaladığı takdirde **"Sözleşme Tarafı" (Yararlanıcı)** olacaktır.

2.1.2. Ortaklar ve Ortakların Uygunluğu

A) Ortaklar

Program kapsamında **başvuru sahipleri, kendileri ile aynı uygunluk koşullarına sahip kurum ya da kuruluşlarla** ortaklık kurabilir. Ortaklar projenin uygulanmasına katılabilecek ve yaptıkları masraflar destek yararlanıcısının yaptığı masraflarla aynı koşullarda kabul edilebilecektir. Bu nedenle proje ortakları, başvuru sahipleri ile aynı uygunluk koşullarını karşılamalıdır. Proje ortağı olacak kuruluşlar ortaklık beyanını doldurmalıdır.

Bir projede yer alan taraflar arasındaki ilişkinin ortaklık olarak kabul edilmesi için aşağıdaki koşullar aranmaktadır:

- Hazırlık ve uygulama safhalarında tüm tarafların dâhil olması,
- Mali kaynaklar da dâhil olmak üzere kaynakların tedariki ve dağıtılmasında tüm tarafların yer alması.

Ortaklık çerçevesinde proje başvurusunda bulunan tüm taraflar (başvuru sahibi de dâhil olmak üzere) başvuru formunda yer alan ortaklık beyannamesini ayrı ayrı imzalamalıdır.

B) İştirakçiler

Başvuru sahibi ve ortakların uygunluk koşullarını karşılamayan kuruluşlar da projeye, o projenin güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini artırmak amacıyla, iştirakçi olarak katılabilir. Bölüm 2.1.1'de belirtilen uygunluk koşullarının iştirakçi kurum, kuruluş ya da kişileri bağlayıcılığı yoktur. İştirakçiler projede sponsorluk, mali ve teknik destek sağlama, uzmanlık aktarımı gibi roller üstlenir. Ancak yaptıkları harcamalar uygun maliyet olarak değerlendirilmez. İştirakçi kuruluşlar, katılımlarına dair beyanda bulunmalıdır. Başvuru sahibi destek almaya hak kazanıp Doğu Marmara Kalkınma Ajansı ile sözleşme imzalaması hâlinde, iştirakçiler tarafından taahhüt edilmiş katkıları üstlenmek zorundadır.

ÖNEMLİ NOTLAR

- Başvurusu yapılan projenin uygulama yeri olacak yapı veya alanın mülkiyetine sahip olan ya da ilgili mevzuat bakımından yetki sahibi kurum ve kuruluşların projede ortak/iştirakçi olarak yer almaları projenin uygulanabilirliğine ve sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.
- Programa başvurusu yapılacak projelerde ortak ve iştirakçi zorunluluğu bulunmamaktadır. Diğer yandan uygun başvuru sahibi olan kurumlardan herhangi birinden olmak üzere en az bir ortak ile sunulan projelere değerlendirme aşamasında ortakların projeye sağlayacağı katkıya bağlı olarak değişen derecelerde ek puan verilecektir.
- Siyasi partiler ve bunların alt birimleri, hiçbir şekilde başvuru sahibi, proje ortağı ya da iştirakçi olarak proje başvurusunda bulunamaz, proje uygulamalarında yer alamaz.

C) Alt Yükleniciler / Taşeronlar

Ortak veya iştirakçi olmayıp projede yer alan bazı faaliyetlerin ihale edildiği kuruluşlardır. Proje kapsamında, bazı mal, hizmet alımı ve yapım işleri faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için satın alma (ihale) yapılması gerekebilir. Bu ihalelerde tanımlanan işler, Proje Uygulama Rehberi'nde belirtilen satın alma kurallarına uygun olarak seçilen alt yükleniciler tarafından gerçekleştirilir. Yararlanıcı, ortak ve iştirakçinin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler, aynı proje kapsamında alt yüklenici olamazlar.

2.1.3. Projelerin Uygunluğu

A) Süre

Proje süresi **asgari 12 ay azami 24 aydır**. Bu süre, sözleşmenin tüm taraflarca imzalandığı günden bir sonraki gün itibarıyla başlar.

B) Yer

Projeler, Ajansın faaliyet gösterdiği TR42 Düzey 2 Bölgesi'nde gerçekleştirilmelidir. Ancak sergi, konferans, fuar ve benzeri etkinliklere katılım faaliyetleri, proje amaçlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olduğu durumlarda, bölge dışında gerçekleştirilebilir. Her hâlükârda projenin temel faaliyetleri bölge içerisinde gerçekleştirilmelidir.

C) Uygun Olmayan Proje Konuları

Tüm projeler her koşulda geçerli mevzuata uygun olmalı ve aşağıdaki konuları kesinlikle içermemelidir:

- Çiftçiler tarafından sözleşmeli üretilip tütün alıcıları tarafından satın alınan tütün üretimi haricinde tütün üretimi
- Siyasi veya etnik içerikli proje ve faaliyetler
- Hukuka, kamu düzenine, genel sağlığa ve toplumun genel ahlak anlayışına aykırı faaliyetler
- Türk Gıda Kodeksi Alkolsüz İçecekler Tebliği'ne uygun olmayan ürünlerin üretimi
- Bankacılık, sigortacılık, mali hizmetler
- Döviz spekülasyonu ve mali spekülasyonlar içeren faaliyetler; borsa yatırımları
- Gayrimenkul yatırımları
- Çalıştaylar, seminerler, konferanslar veya kongrelere katılım için bireysel sponsorluklar
- Eğitim veya kurslar için bireysel burslar
- Hibe verme amaçlı projeler (diğer kişi ya da kuruluşlara hibe (maddi veya ayni) veya kredi sağlamak için)
- Akademik araştırma
- Yerel kuruluşların rutin aktivitelerini finanse etmeyi teklif eden, özellikle faaliyet giderlerini kapsayan projeler
- Ajans ile sözleşme imzalanmadan önce başlatılan ve ya aynı proje ve proje kapsamında desteklenmesi talep edilen faaliyet yahut harcama kalemleri için diğer kaynaklardan finanse edilen projeler
- Hâlihazırda herhangi bir kamu kurum ya da kuruluşundan finansal destek alan projeler ile proje kapsamındaki faaliyetler eş zamanlı olarak Ajanstan mali destek alamazlar. Ancak yararlanıcılar, kendilerinin karşılamak zorunda oldukları eş finansman tutarını, banka ya da finans kuruluşlarından kredi yoluyla temin edebilirler. Böyle bir durumda, alınan kredilere karşılık projede alınan ekipmanlar rehin olarak gösterilemez.

ÖNEMLİ NOTLAR

- Kamu ve belediyeler tarafından işletilen misafirhane, sosyal tesis gibi işletmelere yönelik projeler **desteklenmeyecektir**.
- Ana yatırım konusu güneş enerjisine dayalı enerji sistemleri kurulumu ve bungalov yapımı olan projeler, bu Mali Destek Programı kapsamında **desteklenmeyecektir**. Ana yatırım konusu olmadığı projelerde ise güneş enerjisi sistemleri kurulumuna ilişkin maliyetlerin **toplam proje bütçesinin %40'ını geçmemesi** gerekmektedir.

D) Proje Başvuruları ve Mali Destek Almaya İlişkin Özel Düzenlemeler

Başvuru sahibi, bu program kapsamında Doğu Marmara Kalkınma Ajansına en fazla iki (2) projesi için başvuruda bulunabilir ve bir (1) projesi için destek alabilir.

Bir başvuru sahibi tarafından ikiden fazla başvuru yapılması hâlinde, başvurunun teslim alındığı tarihi ve saati önce olan proje teklifleri dikkate alınır, diğerleri değerlendirme dışı bırakılır.

Bir başvuru sahibi program kapsamında sunduğu iki projesi de değerlendirme aşamasında başarılı bulunursa sözleşmeler imzalanmadan önce başvuru sahibine başarılı olduğu projeler içinden hangisine destek almak istediği konusunda seçim hakkı tanınır.

Teşvik edilmeyecek yatırım konuları ve diğer hususlar bakımından başvuru sahipleri **Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar** ve bu Karar'da değişiklik yapılmasına dair diğer kararlara tabidir. Bu hususlar bilgi sisteminden ve KAYS'tan takip edilir. Bu sınırları aşan destek uygulamasına rastlanıldığında, bu tür sözleşmeler feshedilir ve sağlanan destek mevzuat ve sözleşmeyle belirlenen koşullarda geri alınır.

Başvuru Sahipleri, son üç yıl içerisinde ulusal ve uluslararası kaynaklardan aldıkları mali destek tutarları ile başvuru yapmış oldukları ve yanıt bekledikleri mali destekleri, başvuru formunda belirtmek zorundadırlar. Başka kaynaklardan desteklenen aynı proje ve/veya faaliyetler için Ajans'tan destek talep edilemez.

Yararlanıcılar, kendilerinin karşılamak zorunda oldukları eş finansman tutarını, banka ya da finans kuruluşlarından kredi yoluyla temin edebilirler. Böyle bir durumda, alınan kredilere karşılık projede alınan ekipmanlar rehin olarak gösterilemez.

2.1.4. Maliyetlerin Uygunluğu

Destek için sadece “uygun maliyetler” dikkate alınır. Bu nedenle sunulan toplam bütçe, hem bir maliyet tahmini hem de “uygun maliyetler” için tavan niteliğindedir. Uygun maliyetler, götürü maliyetlere değil, **gerçek maliyetlere** (projenin uygulanması sırasında yapılacak fiili maliyetler) **dayandırılmalıdır**. Projede gerçekleştirilecek tüm maliyetler, KAYS’ta yer alan bütçe formatı üzerinden hazırlanır.

Bu programda bir maliyetin uygun maliyet olarak kabul edilebilmesi için aşağıdaki genel koşullar aranmaktadır:

- Maliyetlerin götürü maliyetlere değil gerçek maliyetlere (yani projenin uygulanması sırasında yapılacak fiili maliyetler) dayalı olması,
- Projenin uygulama süresi içinde gerçekleşmesi (nihai denetim maliyetleri hariç),
- Projenin yürütülmesi için gerekli ve gerçekçi mali yönetim prensipleriyle uyumlu olması, maliyet etkinliği yaratması,
- Yararlanıcı veya ortağı tarafından gerçekleştirilmesi,
- Yararlanıcının ya da ortağının hesaplarında ya da muhasebe belgelerinde kayıtlı, tanımlanabilir ve doğrulanabilir olması; orijinal kanıtlayıcı ve destekleyici belgelerle desteklenmesi gerekir.

A) Uygun Maliyetler

Uygun maliyetler, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki gruba ayrılır:

a. Uygun Doğrudan Maliyetler

- Proje bütçesinin %10’unu geçmemek kaydıyla proje kapsamında istihdam edilecek yeni personelin brüt maaşları/ücretleri (Piyasa koşullarında oluşmuş ücretlerden ve yararlanıcının ve ortaklarının normalde verdiği miktarlardan yüksek olmamalıdır.)
- Piyasa fiyatlarına uygun olmaları ve projenin uygulanabilmesi için gerekli olmaları koşulu ile yeni ekipman ve hizmet satın alma maliyetleri ^[1]
- Proje bütçesinin %5’ini geçmemek kaydıyla sarf malzemesi maliyetleri
- Proje bütçesinin %5’ini aşmayacak şekilde ve yalnızca sınırlı deneme üretimi için kullanılan hammadde maliyetleri
- Taşeron maliyetleri (basım, etkinlik organizasyonu vb.) (Projenin ana faaliyetleri taşeronla yüklenemez.)
- Projenin uygulanması için mutlaka gerekli olması ve Ajans tarafından sağlanan mali desteğin yüzde otuzunu geçmemek koşuluyla, küçük ölçekli yapım işleri ^[2]

- Ajans tarafından sağlanan destek tutarı 2.043.654 TL’nin üzerinde olan projelerde denetim maliyetleri ^[3]
- Mali hizmet maliyetleri (özellikle havale maliyetleri, sigorta, banka maliyetleri vb.)
- Belgelendirme maliyetleri
- Proje yönetimiyle ilgili iş ve işlemlerin uygulamasına yönelik (proje yazma, yürütme, evrak takibi, raporlama vb.) danışmanlıklar hariç olmak üzere teknik danışmanlık hizmet alımı maliyetleri
- Eğitim hizmet alımı maliyetleri
- Görünürlük maliyetleri
- KDV maliyetleri

ÖNEMLİ NOTLAR

- Başvuru Sahibi tarafından sunulacak eş finansmanın nakdi olması esastır. Projede görevlendirilecek mevcut personelin maaş(lar)ı eş finansman olarak kabul edilmeyecektir.

b. Uygun Dolaylı Maliyetler

Uygun dolaylı maliyetler, başka bir bütçe kalemi altında verilen maliyetleri içermeyen ve genel idari giderleri (sadece proje ile ilgili elektrik, su, ısınma maliyetleri vb.) karşılamak üzere projenin toplam uygun maliyetlerinin %2’si-ni aşmayacak şekilde belirlenmiş olan götürü tutardır.

B) Uygun Olmayan Maliyetler

Bu programda hiçbir şekilde uygun maliyet olarak kabul edilmeyecek olan maliyet kalemleri aşağıda sıralanmaktadır:

- Faaliyet yeri (proje uygulama yeri olsa dahi) kira ödemeleri
- Yararlanıcının ve proje kapsamında görev alan kişilerin kusur ve ihmalleri sebebiyle doğacak olan ceza, zam, faiz ve sair giderleri
- Sözleşmede belirtildiği hâlde, vergi ve prim ödemeleri hariç, proje hesabı dışında yapılan proje harcamaları
- Borçlar; zarar veya borç karşılıkları
- Yolculuk ve gündelik giderleri
- Faiz borcu
- Hâlihazırda başka bir kapsamda finanse edilen kalemler
- Salt sözleşmeye, teminatlara ve Ajans ile yararlanıcı arasındaki mali ödemelere ^[4] ilişkin her türlü vergi, resim, harç ve sair giderler

[1] Ajans destekleri kapsamında yapılacak ihalelerde, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’nun 63. maddesinde yer alan yerli istekliler lehine ilişkin düzenlemeler uygulanır.

[2] Yapım işlerini bütçenizde olabildiğince tek kalem altında ve sade bir şekilde gösteriniz. Proje hazırlanması aşamasında; yapım işleri için belirlenecek bütçe miktarının mümkün olduğunca uygulama projesine yakın olacak şekilde hazırlanan yaklaşık gerçek maliyete göre girilmesi uygun olacaktır.

[3] Bu denetim Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu tarafından yetkilendirilen bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşları ile serbest muhasebeci mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler tarafından yapılabilir. Projelerin denetimi Ajans tarafından da yapılabilir. Bu durumda denetim maliyeti proje bütçesinde yer almaz. Ajans kamu kurum ve kuruluşlarını dış denetim kuralından muaf tutabilir.

[4] Proje uygulaması ile doğrudan ilgili olmayan Ajans ve yararlanıcı arasındaki banka transfer ücretleri, noter masrafları ve vergiler gibi giderler ifade edilmektedir.

- Arazi veya bina alımları
- İkinci el ekipman alımları
- Kur artışı dolayısıyla oluşan maliyet artışları
- Projenin uygulanmasına katılan kamu görevlilerinin maaşları
- Proje başlangıcından önce yapılan hazırlık çalışmalarının ve diğer faaliyetlerin maliyetleri
- Yararlanıcı ya da ortakları dışındakiler tarafından gerçekleştirilen maliyetler
- Proje ile ilgili olmayan harcamalar
- İstimlak bedelleri
- Otomobil, motosiklet, minibüs, otobüs, kaptıkaçtı, arazi taşıtları, panelvan, kamyon ve çekici alımı ve kiralanması ile bu işlemlerle taalluku olan giderler
- Leasing giderleri
- Proje yönetimiyle ilgili iş ve işlemlerin uygulamasına yönelik (proje yazma, yürütme, evrak takibi, raporlama vb.) danışmanlık hizmet alımları

Ajans tarafından yapılabilecek bütçe revizyonu sonucunda projenin toplam uygun maliyeti ve hibe destek tutarı (toplam bütçe rakamı) **azalabilir** ancak Ajanstan talep edilen destek oranı sabit kalır.

C) Ayni Katkılar

Ayni katkılar; bir projenin başvuru sahibi, ortakları ya da iştirakçileri veya iş birliği yapan kişi veya kuruluşlar tarafından projeye yapılacak arazi, malzeme, personel, makine ve ekipman katkısıdır. Başvuru formunda ayrı bir liste hâlinde sunulması gereken, yararlanıcı, ortakları ya da iştirakçileri tarafından yapılan ayni katkılar, gerçek harcamaları yansıtmaz ve uygun maliyet olarak değerlendirilmez. Bu nedenle bu katkılar, yararlanıcı tarafından sağlanan **eş finansman olarak değerlendirilemez**. Ancak, desteğin verilmesi durumunda, yararlanıcı, başvuru formunda belirttiği bu katkıları üstlenmek zorundadır.

2.2. Başvuru Şekli ve Yapılacak İşlemler

2.2.1. Başvuru Formu, Ekleri ve Diğer Belgeler

Başvurular, www.marka.org.tr internet adresinden temin edilecek işbu dijital Başvuru Rehberi'nde belirtilen esas ve usullere uygun yapılmalıdır. Başvuru formu ve ekleri, Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) üzerinden (kaysuygulama.sanayi.gov.tr) elektronik ortamda doldurulduktan sonra sırasıyla başvuru sırasında istenen destekleyici belgeler sisteme yüklenir.

Başvurular, belirtilen son kabul tarih ve saatine kadar Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) üzerinden yapılır. Her başvuru KAYS üzerinden üretilen taahhütnamenin imzalanması ile tamamlanır. **Taahhütnamenin e-imza ile imzalanması esastır.** Taahhütnamenin e-imza ile imzalanması son başvuru tarihinden itibaren en geç beş (5) iş günü içerisinde tamamlanır. Taahhütnamenin e-imza ile imzalanmadığı hâllerde, taahhütname başvuru sahibi tarafından ıslak imzalı olarak elden son başvuru tarihinden itibaren **en geç beş (5) iş günü içerisinde** Ajansa teslim edilir.

Zamanında yapılmayan proje başvuruları için mazeret kabul edilmez ve bu projeler değerlendirmeye alınmadan reddedilir. Her başvuru; kabul tarihi, saati ve referans numarası ile kaydedilir. Taahhütnamenin ıslak imzalı teslim edileceği durumlarda, kabul mahallinde son başvuru anı itibarıyla bir yığılma söz konusu ise kapanış saatinde kapılar kapatılır ve sadece o an itibarıyla içeride bulunan başvurular kabul edilerek işlem tamamlanır.

A) Destekleyici Belgeler

Destekleyici belgeler, başvuru ve sözleşme aşamasında istenen belgelerdir. Başvuru aşamasında istenen destekleyici belgeler; sistem üzerinde bulunması gereken ve başvuru sahiplerinden talep edilen belgelerdir.

Sözleşme aşamasında sunulacak belgeler, Genel Sekreterlik tarafından desteklenmeye hak kazanan projelerden istenir. Başvuru formu ve ekleri ile bu rehberde belirtilen destekleyici belgelerin aslı veya onaylı suretinin Başvuru Sahipleri tarafından temin edilmesi gereken belgelerdir. Başvuru sahipleri, desteklenmesine karar verilen projelerin Ajans tarafından ilan edilmesinden itibaren **on beş (15) iş günü içinde söz konusu belgeleri Ajansa teslim eder**. Süresi içerisinde söz konusu belgeleri teslim etmeyen başvuru sahipleri ile sözleşme imzalanmaz. Desteklenmeyecek projelerin sahiplerine, yönetim kurulu kararını müteakip on gün içerisinde desteklenmeme gerekçeleriyle birlikte bildirimde bulunulur.

Başvurular, Tablo 9'da belirtilen destekleyici belgeler ile birlikte yapılmalıdır. Bu belgeler başvuru sırasında KAYS'a yüklenecek ve daha sonra destek almaya hak kazanan başvuru sahiplerinden başvuru formu ve ekleri ile birlikte aslı veya onaylı olarak sunulması gereken belgelerdir.

ÖNEMLİ NOTLAR

- Başvurular sadece Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) üzerinden yapılacaktır. Ajans talep etmedikçe taahhütname dışında sözleşme aşamasına kadar Ajans'a herhangi bir matbu evrak teslim edilmeyecektir.

Talep Edilen Belgeler	
1. Başvuru Sahibi, Ortak ve İştirakçi Beyanları	Başvuru sahibi, ortak ve iştirakçilerin Doğu Marmara Kalkınma Ajansına bu program kapsamında proje sunulmasına ve projenin başarılı bulunup destek almaya hak kazanması hâlinde uygulanmasına ilişkin yetkili yönetim organının almış olduğu karar
2. İmza Beyanı ve İmza Yetki Devri	Başvuru sahibini ve proje ortak(lar)ının, programa sunulacak proje için temsil ve ilzama ve proje belgelerini imzalamaya yetkili kişi(ler)in isim(ler)ini ve imzalarını noter tarafından tasdik eden belge (Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, mahalli idare birlikleri ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları için, en üst yetkili amir/kurul onaylı tatbiki imza beyanı yeterlidir.)
3. Mali Tablolar - Bilançolar	Kamu kurumu statüsünü haiz kurumlar hariç yetkili kişi, organ ya da kurumlarca onaylanmış 2024 ve 2025 mali yılı sonuna ait kesin hesaplar (ödenek miktarını gösterir onaylı tablo, bilanço, gelir gider tablosu, mizan cetveli gibi)
4. Resmî Kayıt - Faaliyet Belgesi	Kamu kurumu ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu statüsünü haiz kurumlar hariç, resmî kayıt belgesi veya faal olduğunu gösterir belge
5. Proforma Faturalar - Teklif Mektupları	Proje kapsamındaki makine, ekipman, araç ve hizmet alımlarında tutarı 100.000 TL'nin üzerindeki her bir kalem için iki (2) proforma fatura ya da teklif mektubu (Proforma faturaların, bütçeye kalemler hâlinde yansıtılmış olması gereken makina-ekipman ya da hizmetlerden hangisine ait olduğu mutlaka belirtilmeli ve her bir kaleme ait proforma faturalar kendi içinde ilgili bütçe kalemleri ile ilişkilendirilerek gruplandırılmalıdır.)
6. Teknik Şartnameler	Proje kapsamında yapılacak makine-ekipman ve hizmet alımlarına ilişkin satın alımlarda teknik özelliklerin detaylı olarak belirtildiği başvuru sahibi tarafından hazırlanmış ve imzalanmış teknik şartnameler (KAYS'ta bütçe bölümünde ilgili alanlara da eklenmelidir.)
7. İşletme Modeli	Proje kapsamında kurulacak altyapının nasıl bir yönetim yapısı ve finansal modelle işletileceğinin açıklandığı; faaliyetler, organizasyon, beklenen gelir kaynakları ve giderlere ilişkin açıklamaları içeren doküman
8. Fizibilite Raporu (varsa)	Talep Analizi / İhtiyaç Analizi / Ön Fizibilite / Bilgi Formunu Destekleyici Analiz ve Anketler
9. Yapım İşleri Kapsamındaki Belgeler	- Uygulama projesi ya da detaylı avan proje (Restorasyon ve rekonstrüksiyon projelerinde Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden onaylı uygulama projeleri ya da ilgili kuruma başvuru yapıldığını gösterir belgenin ibrazı zorunludur.) - Mahiyetine göre ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından belirlenmiş olan güncel birim fiyatlara ve pozlara göre hazırlanmış keşif özetini (malzeme/metraj ve keşif listesi) içeren maliyet tahmini
10. Proje Alanının Mülkiyet/Tahsis Durumuna İlişkin Belgeler	Yapım işlerine konu olan arsa/arazi/binaların mülkiyetini (tapu) ya da projenin uygulanmasına elverişli süre için geçerli kira, tahsis vb. hukuki durumunu gösterir belge
11. Projenin Uygulanması İçin Gerekli İzin Belgeleri	Projenin uygulanması için gerekli olan idari izinlerin alındığı ya da başvurusunun yapıldığını gösterir belge(ler). Herhangi bir iznin gerekli olmadığı durumda ise başvuru sahibi beyanı
12. İş Birliği Protokolleri, Destek Mektupları (varsa)	Proje ortağı ve iştirakçisi olan kurum kuruluşlardan veya projede ortak ya da iştirakçi olarak yer almayan fakat projenin sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilecek özellikle özel sektör firmalarından alınan destek mektupları
13. Diğer Hibe Kaynaklarına İlişkin Uygunluk Beyanı	Proje Faaliyetlerine İlişkin Ulusal/Uluslararası Fonlardan Yararlanılmadığına Dair Beyan
14. Diğer Destekleyici Belgeler	Proje değerlendirmesine olumlu etkide bulunacağı değerlendirilen ve yukarıda sayılmayan diğer belgeler. Yerli Mali Belgesi bu bölüme yüklenebilir.

Tablo 9. Başvuru Esnasında KAYS'a Yüklenecek İmzalı/Onaylı Destekleyici Belgeler

B) Sözleşme Sırasında Sunulması Gereken Destekleyici Belgeler

Başvuru sahipleri, desteklenmesine karar verilen projelerin Ajans tarafından ilan edilmesinden itibaren on beş (15) iş günü içinde destekleyici belgeleri sistemden elde edilen başvuru formu ve ekleri ile birlikte Ajans'a teslim eder. Sözleşme imzalamadan önce Ajans, gerektiğinde başvuru sahibinden ek bilgi ve belge isteyebilir. Sözleşmeler, gerekli belgelerin temininden sonra başvuru sahiplerine beş (5) iş günü içinde elektronik ortamda yapılacak bildirimi müteakip en geç on (10) iş günü içinde imzalanır. Bu süre zarfında sözleşme imzalamak üzere Ajansa başvurmayan başvuru sahipleri destekten feragat etmiş sayılır. Bunların yerine, öngörülen toplam destek bütçesiyle sınırlı olmak koşuluyla yedek listede yer alan başvuru sahipleri için en yüksek puanlı projeden başlamak üzere yukarıda açıklanan süreç aynı şekilde işletilir.

Sözleşme aşamasında Yararlanıcılara "Destek Sözleşmesi İmza Süreci Kılavuzu" iletilecek olup burada yer alan belgelerin eksiksiz olarak Ajansa teslim edilmesi gerekmektedir. Bu kılavuzda yer alan belgeler, başvuru aşamasında KAYS'a yüklenecek belgeler ile onlara ek olarak istenen aşağıdaki belgelerden oluşmaktadır:

- **Vergi Borcu Olmadığına Dair Belge:** Başvuru sahibinin ve varsa proje ortaklarının vadesi dolmuş veya ödenmemiş vergi borcu bulunmadığını, ilgili yükümlülüklerini yerine getirdiğini veya varsa borcunun yapılandırıldığını ve yapılandırılmış borcun düzenli olarak ödendiğini gösteren; ilgili vergi dairesinden en fazla 15 gün önce alınmış belge ya da e-devlet üzerinden alınmış barkotlu internet çıktısı veya onaylı suret.
- **SGK Borcu Olmadığına Dair Belge:** Başvuru sahibinin ve varsa proje ortaklarının Sosyal Güvenlik Kurumu'na vadesi dolmuş veya ödenmemiş prim borcu bulunmadığını, ilgili yükümlülüklerini yerine getirdiğini veya varsa borcunun yapılandırıldığını ve yapılandırılmış borcun düzenli olarak ödendiğini gösteren; ilgili SGK il müdürlüğünden en fazla 15 gün önce alınmış belge ya da e-devlet üzerinden alınmış barkotlu internet çıktısı veya onaylı suret.
- **Damga Vergisi:** Toplam proje bütçesi üzerinden damga vergisi yatırıldığına dair dekont ya da damga vergisinden muaf olunduğuna ilişkin belge.

ÖNEMLİ NOTLAR

- Ajans sözleşme imzalama aşaması ve önce-sinde ilave bilgi ve belge talep edebilecektir.
- SGK ve Vergi borcu bulunan ya da aleyhine kesinleşmiş haciz işlemi bulunan başvuru sahipleriyle; ilgili mevzuat gereği, gerekli belgeleri Ajans'a sunana kadar (sözleşme süreci için belirlenen süre kısıtları dâhilinde) destek sözleşmesi imzalanmaz.
- Sözleşme tutarının damga vergisinin ilgili vergi dairesine toplam sözleşme bedeli (hibe tutarı + eş finansman) üzerinden bir adet sözleşme nüshası için ödenerek alınacak makbuzun Ajansa sunulması gerekmektedir.

2.2.2. Başvurular Nereye ve Nasıl Yapılacak?

Başvurular, www.marka.org.tr adresinden de ulaşılabilen kaysuygulama.sanayi.gov.tr portalından yapılacaktır. Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) üzerinden e-devlet kimlik doğrulaması ile giriş yapılarak başvurular gerçekleştirilecektir. Sisteme kaydolma ve kullanım ile ilgili detaylı bilgi ve görsel anlatım yine KAYS'ta yardım bölümünde bulunan Kullanıcı Kılavuzu'nda mevcuttur. KAYS üzerinden başvuru formu ve ekleri doldurulduktan sonra diğer destekleyici belgeler KAYS'a yüklenecektir.

Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi'ne (KAYS), başvuru sahibi kurum/kuruluşu temsil eden görevli, "başvuru sahibi kullanıcı" rolüyle e-devlet üzerinden kayıt yaptırır. Kayıt işlemi sırasında, başvuru sahibi tarafından sisteme tanımlanan elektronik posta adresine bir onay kodu gönderilir. Başvuru sahibi elektronik sisteme ilk girişinde bu onay kodunu kullanacağından, kayıt aşamasında verilen elektronik posta adresinin doğru ve güncel olması önemlidir. Ayrıca, onay kodunun gönderilmesinde sıkıntı ile karşılaşıyorsanız elektronik posta adresinizin gereksiz (spam) kutusunu kontrol etmeyi unutmayınız veya kayıt yaptırılan sayfada yer alan "onay kodunu yeniden gönder" butonuna tıklayınız. Kayıt işlemi tamamlandıktan sonra, proje teklifiniz ile ilgili elektronik sistemde istenilen bilgileri eksiksiz doldurunuz. Proje teklifiniz ile ilgili sisteme girdiğiniz bilgileri başvurunuzu tamamlamadığınız sürece güncellenmeniz mümkündür. Proje teklifi güncelleme menüsünde yer alan "başvuru tamamla" adımı seçildikten sonra proje teklifiniz üzerinde herhangi bir değişiklik yapma imkânı bulunmamaktadır.

Online başvuru, KAYS üzerinden üretilen Taahhüt-namenin e-imza ile imzalanması ile tamamlanır.

Taahhütnamenin e-imza ile imzalanması son başvuru tarihinden itibaren **en geç beş (5) iş günü içinde** tamamlanır. Taahhütnamenin e-imza ile imzalanmadığı hâllerde, taahhütname başvuru sahibi tarafından ıslak imzalı olarak elden son başvuru tarihinden itibaren en geç beş (5) iş günü içerisinde Ajansın aşağıdaki adreslerinden birine teslim edilir:

- **KOCAELİ - MERKEZ**
 - T.C. DOĞU MARMARA KALKINMA AJANSI
Yenişehir Mahallesi Demokrasi Bulvarı No:72/A
PK: 41050 İzmit/KOCAELİ
 - Gebze İrtibat Ofisi
Gebze Ticaret Odası (6.Kat) Güzeller Mah. Kavak
Cad. No: 3 PK: 41400 Gebze/KOCAELİ
- **SAKARYA - YATIRIM DESTEK OFİSİ**
Sakarya TSO, Hanlı Sakarya Mah. Şehit Onbaşı Zekeriya
Gözyuman Cad. No: 19
PK: 54580 Arifiye/SAKARYA
- **DÜZCE - YATIRIM DESTEK OFİSİ**
Kültür Mah. Süleyman Kuyumcu Cad. No: 15/201
PK: 81010 Merkez/DÜZCE
- **BOLU - YATIRIM DESTEK OFİSİ**
Bolu TSO, Borazanlar Mah. D100 Karayolu Cad. No:42
PK: 14100 Merkez/BOLU
- **YALOVA - YATIRIM DESTEK OFİSİ**
Makine İhtisas OSB Laledere Köyü Merkez Mevkii Mustafa
Varank Cad. No: 4/1 PK: 77600 Çiftlikköy/YALOVA

2.2.3. Başvuruların Alınması İçin Son Tarih

Her başvuru KAYS üzerinden üretilen taahhütnamenin imzalanması ile tamamlanır. Taahhütnamenin e-imza ile imzalanması esastır. Başvuruların elektronik ortamda alınması için **son tarih 19.10.2026 saat 23.59**'dur. Taahhütnamenin e-imza ile imzalanması son başvuru tarihinden itibaren en geç beş (5) iş günü içerisinde 26.10.2026 saat 17.00'ye kadar tamamlanır. Taahhütnamenin e-imza ile imzalanmadığı hâllerde, taahhütname başvuru sahibi tarafından ıslak imzalı olarak elden son başvuru tarihinden itibaren en geç beş (5) iş günü içerisinde Ajans'a teslim edilir.

Son başvuru saatinden sonra KAYS üzerinden tamamlanmayan ve yukarıda belirtilen tarihten sonra Ajans'a ulaşan başvurular hiçbir koşulda değerlendirmeye alınmaz.

2.2.4. Bilgi Alma

Destek programına ilişkin sorular; tekliflerin alınması için belirlenen son tarihten yirmi (20) gün öncesine kadar, teklif çağrısının referans numarası belirtilerek aşağıdaki e-posta adresine gönderilebilir.

E-posta adresi: malidestek@marka.org.tr

Soruların yanıtları, Ajansa ulaşma tarihinden sonra en geç on (10) gün içerisinde www.marka.org.tr adresinde yayımlanacaktır.

Tüm potansiyel başvuru sahiplerine eşit davranılacak, bir başvuru sahibine sağlanan bilgi Sıkça Sorulan Sorular (SSS) aracılığıyla diğer başvuru sahiplerine de sunulacaktır. **Tüm resmî açıklamalar ve talep edilen bilgi Ajans tarafından sağlanacaktır.** SSS listesinde ve başvuru rehberinde yer almayan hiçbir bilgi başvuru sahipleri ve Ajans için bağlayıcı nitelik taşımaz.

Potansiyel başvuru sahiplerinin teknik anlamda uygunluk, ilgililik ve idari açıdan eksiksiz biçimde proje hazırlamasına katkıda bulunmaya yönelik olarak Ajans tarafından Teknik Yardım Hizmeti verilecektir.

2.3. Başvuruların Değerlendirilmesi ve Seçilmesi

Başvurular, Ajans tarafından bağımsız değerlendiriciler ve değerlendirme komitesi desteği ile incelenip değerlendirilecektir. Başvuru sahipleri tarafından sunulan projeler aşağıda açıklanan aşama ve koşullara göre incelenecek ve değerlendirilecektir. Değerlendirme süreci temel olarak iki aşamadan oluşmaktadır: "Ön İnceleme" ile "Teknik ve Mali Değerlendirme".

a) Ön İnceleme Aşaması

Ajans, yapılan başvurularda başvuru sahibinin, ortaklarının ve proje konularının uygunluğu yönünden ön inceleme yapar. Ön incelemeye ilişkin hususlar aşağıda belirtilmiştir:

- Başvuru rehberinde belirtilen uygunluk kriterlerine uymayan başvurular reddedilir. Ayrıca bu hususların değerlendirme sürecinin herhangi bir aşamasında tespit edilmesi hâlinde de söz konusu projeler reddedilir, bu durumun sözleşme imzalandıktan sonra tespit edilmesi hâlinde ise sözleşmeler feshedilir.
- Ajans ön inceleme ve değerlendirme sürecinde, başvuru sahibinden başvuru ve eki belgelere ilişkin olarak bilgi ve belge isteyebilir.

Sadece **zamanında teslim edilen projeler** ön incelemeye alınır. Ön inceleme aşamasında idari kontrol ve uygunluk kontrolü yapılır.

Başvuru rehberinde belirtilen bütün uygunluk kriterlerini taşıdığı anlaşılan projeler bağımsız değerlendirme sürecine alınır.

a1) İdari Kontrol

Başvurular öncelikle şekli uygunluk açısından idari kontrole tabi tutulacaktır.

a2) Uygunluk Kontrolü

Başvuru sahibinin ve varsa ortaklarının bu rehberin 2.1.1, 2.1.2, 2.1.3 ve 2.1.4 bölümlerinde verilen koşullara uygunluğu incelenir.

Bu aşamada, aşağıda yer alan listede belirtilen koşulların yerine getirilip getirilmediği kontrol edilmektedir.

İDARİ KONTROL ve UYGUNLUK KONTROLÜ

Başvurunuzu yapmadan önce aşağıdaki koşulları yerine getirdiğinizi kontrol ediniz ve bütün kutucukların doldurulduğundan emin olunuz.	Başvuru sahibi tarafından doldurulacaktır.		Ajans tarafından doldurulacaktır.		
KOŞULLAR	Evet	Uygun Koşul Değil	Evet	Hayır	Uygun Koşul Değil
1. Başvuru formu ve diğer başvuru ekleri (bütçe, mantıksal çerçeve, kilit personelin özgeçmişleri) elektronik sistem üzerinden eksiksiz ve Rehber'deki kurallara uygun olarak doldurulmuştur.					
2. Başvuru sahipleri, proje ortakları ve proje faaliyetlerine göre uygun düşen destekleyici belgeler sisteme eksiksiz yüklenmiştir.					
2.1. Başvuru Sahibi ile varsa ortaklarının ve iştirakçilerinin, Doğu Marmara Kalkınma Ajansına bu program kapsamında proje sunulmasına ve projenin başarılı bulunup destek almaya hak kazanması hâlinde uygulanmasına ilişkin yetkili yönetim organının almış olduğu karar					
2.2. Başvuru Sahibi ile ve varsa proje ortaklarını ve iştirakçilerini, Program'a sunulacak proje için temsil ve ilzama ve proje belgelerini imzalamaya yetkili kişi(ler)in isim(ler)ini ve imzalarını noter tarafından tasdik eden belge					
2.3. Kamu kurumu statüsünü haiz kurumlar hariç yetkili kişi, organ ya da kurumlarca onaylanmış 2024 ve 2025 mali yılı sonuna ait kesin hesaplar (ödenek miktarını gösterir onaylı tablo, bilanço, gelir gider tablosu, mizan cetveli gibi)					
2.4. Kamu kurumu ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu statüsünü haiz kurumlar hariç, resmî kayıt belgesi veya faal olduğunu gösterir belge					
2.5. Proje kapsamındaki makine, ekipman, araç ve hizmet alımlarında tutarı 100.000 TL'nin üzerindeki her bir kalem için iki (2) proforma fatura (ya da teklif mektubu)					
2.6. Kamu kurumu ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu statüsünü haiz kurumlar hariç, resmî kayıt belgesi veya faal olduğunu gösterir belge					
2.7. Proje Alanının Mülkiyet/Tahsis Durumuna İlişkin Belgeler					
2.8. Projenin Uygulanması İçin Gerekli İzin Belgeleri					
2.9. Proje Faaliyetlerine İlişkin Ulusal / Uluslararası Fonlardan Yararlanılmadığına Dair Beyan					
3. Başvuru sahibi e-taahhütnamesi ya da ıslak imzalı taahhütnamesi uygun şekilde sunulmuştur.					
4. Başvuru formunda yer alan ortaklık beyannamesi her bir proje ortağı için, proje ortağının yetkili temsilcisi tarafından imzalanmıştır.					
5. Başvuru formunda yer alan iştirakçi beyannamesi varsa her bir proje iştirakçisi için, iştirakçinin yetkili temsilcisi tarafından imzalanmıştır.					
1. Başvuru sahibi uygundur.					
2. Proje ortağı/ortakları uygundur.					
3. Proje konusu uygundur. Proje bütçesi rehberde belirlenen limitler dâhilinde hazırlanmıştır.					

Tablo 10. Ön İnceleme Aşamasında Yapılan Kontrollere İlişkin Koşullar

2) Teknik ve Mali Değerlendirme Aşaması

Teklif edilen bütçe de dâhil olmak üzere başvurular, aşağıda yer alan Değerlendirme Tablosu'ndaki koşullara göre değerlendirilecektir. Değerlendirmede sırası ile başvuranın mali ve yönetim kapasitesi, proje konusunun Program'ın amaç ve öncelikleri ile ilgililiği, önerilen yöntemin kalitesi ve geçerliliği, projenin destek sonrası sürdürülebilirliği ile projenin bütçe ve maliyet etkinliği göz önüne alınacaktır.

Değerlendirme tablosu, bölümlere ve alt bölümlere ayrılmıştır. Değerlendirme tablosundaki kriterler doğrultusunda yapılan değerlendirmenin sonunda, **altmış beş (65) ve üzerinde puan alan başvurular** en yüksek puanlıdan başlayarak başarılı projeler olarak listelenir. Yapılan puanlamada, altmış beş ve daha fazla ayrıca varsa diğer eşik değerler üzerinde puan alan başvurular başarılı projeler olarak listelenir. Eşit puan alan başarılı projeler bakımından; söz konusu mali destek programında aynı Yararlanıcı tarafından sunulan tek proje başvurusu niteliğinde olanlar, bu hususta eşitlik olması hâlinde öncelikle **İlgililik** bölümü için bağımsız değerlendiricilerin verdikleri puanların ortalaması; bunun da eşit olması hâlinde mali ve operasyonel kapasite bölümünden alınan puanların ortalaması en yüksek olanlar dikkate alınır, bu hususta da eşitlik olması hâlinde başvuru tarihi ve saati esas alınır.

Proje tekliflerinin destek almaya hak kazanabilmesi için, toplam başarı puanına ek olarak, değerlendirme tablosunun **İlgililik bölümünden en az on beş (15) puan** (yirmi beş (25) puan üzerinden) alması koşulu aranacaktır.

DEĞERLENDİRME TABLOSU		Puan
1. MALİ KAPASİTE VE OPERASYONEL KAPASİTESİ		20
1.1	- Başvuru Sahibi, proje yönetimi konusunda yeterli deneyime sahip mi? - Başvuru Sahibi, yeterli teknik uzmanlığa sahip mi? - Başvuru Sahibi, yeterli yönetim kapasitesine sahip mi? (Personel, ekipman ve proje bütçesini idare edecek bilgi ve beceri dâhil olmak üzere)	13
1.2	Başvuru Sahibi, yeterli ve istikrarlı finansman kaynaklarına sahip mi?	7
2. İLGİLİLİK		25
2.1	Proje, Teklif Çağrısının hedefleriyle ve bir veya birden fazla önceliği ile ne kadar ilgili?	7
2.2	Proje, TR42 Düzey 2 Bölgesi'nin (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova illeri) ve özellikle uygulanacağı ilçenin ihtiyaçları ve sorunları ile ne kadar ilgili? İlgili taraflar (nihai yararlanıcılar, hedef gruplar) ne kadar açıkça tanımlanmış ve stratejik olarak seçilmiştir? Hedef grupların gereksinimleri net bir şekilde belirlenmiş mi; tespitler somut veri, ihtiyaç analizi, fizibilite vb. bir çalışma ile desteklenmiş mi ve proje bunları gerektiği şekilde muhatap alıyor mu?	10
2.3	Projenin uygulanacağı ilçe, 2022 İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE) çalışmasında birinci ve ikinci kademe dışındaki kademelerde mi yer almakta? (1. ve 2. kademe ilçelerde uygulanacak projelere 0 puan; 3. ve 4. kademe ilçelerde uygulanacak projelere 5 puan; 5. ve 6. kademe ilçelerde uygulanacak projelere 8 puan verilir.)	8
3. YÖNTEM		25
3.1	Projenin genel tasarımı ne kadar tutarlı? Önerilen faaliyetler uygun mu, uygulanabilir mi, hedeflerle ve beklenen sonuçlarla uyumlu mu? Projenin amaçları, faaliyetleri, yöntemi ve zaman planı birbiriyle tutarlı mı? Riskler ve dış faktörler dikkate alınıyor mu?	9
3.2	Tespit edilen sorunların/ihtiyaçların çözümüne uygun bir yöntem belirlenmiş mi? Tespit edilen çözümün doğrudan gelir üretme potansiyeli var mı?	5
3.3	Ortakların projeye katılım ve katkı düzeyi yeterli mi? Not: Ortak bulunmaması hâlinde 0 puan verilecek, puanlamada ortak sayısından çok ortak/ortakların projeye katkısı değerlendirmeye alınacaktır.	3
3.4	Performans göstergelerinde belirlenen hedefler ölçülebilir, doğrulanabilir ve gerçekçi mi, proje amaçlarına uygun bir şekilde belirlenmiş mi? Gereksiz gösterge kullanımı var mı?	3
3.5	Proje, 81 İl 81 Ürün Programı kapsamında belirlenen ürünlerin üretimi ve ticarileştirilmesine katkı sağlıyor mu?	5
4. ETKİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK		15
4.1	Proje somut bir katma değer unsuru içeriyor mu? Hedef gruplar üzerinde somut bir etkisi olması bekleniyor mu (Etkilenen işletme sayısı, faaliyetin bölgesel önemi, geçici/kalıcı oluşturulan istihdam, sosyal faydalar, sağlanan eğitim fırsatları, teşvik edilen yeni sermaye yatırımları, bölgenin genel ekonomik ortamında sağlanan gelişmeler vb. dâhil olmak üzere) ? Proje öncesi duruma göre ihtiyaca/soruna konu alanda somut bir iyileşme ortaya çıkacak mı?	8
4.2	- Teklif edilen projenin beklenen sonuçları sürdürülebilir mi? - Mali açıdan (Destek sona erdikten sonra faaliyetler nasıl finanse edilecek?) Üretimle birlikte ürünün pazara erişimi ve sürdürülebilir gelir üretimi boyutları da dikkate alınmış mı? - Kurumsal açıdan (Faaliyetlerin devam ettirilmesine imkân tanıyan yapılar proje sonunda da devam edecek mi? Projenin sonuçları kurumsal ve yerel olarak sahiplenilecek mi?) - Proje sürdürülebilir kalkınmaya ve çevrenin korunmasına itibar gösteriyor mu? - Proje potansiyel çarpan etkileri içermekte midir? (Proje sonuçlarının yinelenmesi ve daha geniş alanları etkilemesi ile bilgi yayılması dâhil olmak üzere)	7
5. BÜTÇE VE MALİYET ETKİNLİĞİ		15
5.1	Proje bütçesi başvuru rehberinde belirlenen esaslara uygun hazırlanmış mı? Bütçe tutarları belirlenirken nitelikli bir piyasa araştırması yapılmış mı? Projede yer alan bütçe kalemlerinin her biri en az bir faaliyetle doğrudan ilişkili mi? Yapılması öngörülen harcamalar projenin uygulanması için gerekli mi?	15
EN YÜKSEK TOPLAM PUAN		100

TÜM BAŞVURULAR AŞAĞIDA KRONOLOJİK OLARAK YAZILMIŞ OLAN MEVZUAT HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLİR:

(1) Bağımsız değerlendiriciler, değerlendirme çalışmalarını Ajans gözetiminde ve kendilerine gösterilen yerde elektronik ortamda gerçekleştirirler. Proje teklifleri bağımsız değerlendiriciler veya komite üyeleri tarafından çoğaltılamaz, kısmen veya tamamen belirtilen yer dışına çıkarılamaz. Değerlendirme çalışmaları tarafsızlık ve gizlilik esası doğrultusunda kapalı oturumlarda gerçekleştirilir.

(2) Proje teklifleri, teknik ve mali nitelik açısından, Destek Yönetimi Kılavuzu ve Başvuru Rehberi'nde belirlenen değerlendirme usulleri ve kriterleri doğrultusunda tarafsız bir biçimde değerlendirilir.

(3) Her bir başvuru, birbirinden habersiz olarak iki bağımsız değerlendirici tarafından değerlendirilir Tarafsızlığın sağlanması amacıyla başvuru evrakı, başvuru sahibinin kimlik ve iletişim bilgilerinin bağımsız değerlendiriciler tarafından görülmesini mümkün olduğunca engelleyecek şekilde hazırlanır.

(4) Bağımsız değerlendiriciler, başvuru formunda belirtilen kriterler doğrultusunda hazırlanmış ve her bir bölüm için tavan puanları belirlenmiş değerlendirme formlarını kullanarak, teklifleri toplam yüz puan üzerinden, tam sayı şeklinde puanlamak suretiyle değerlendirir.

(5) Başarı sıralaması iki bağımsız değerlendiricinin vermiş olduğu puanların aritmetik ortalaması alınarak tespit edilir.

(6) İki değerlendiricinin başarılı bulunduğu projeye vermiş olduğu puanlar arasında yirmi ve üzeri fark olması hâlinde teklif üçüncü bir bağımsız değerlendiriciye inceletilir. Başarı sıralamasında üçüncü değerlendirme puanı ile bu puana en yakın değerlendirme puanının aritmetik ortalaması esas alınır. Üçüncü değerlendirme puanının diğer iki değerlendirme puanına olan farkının birbirine eşit olması hâlinde başarı puanı yüksek olan değerlendirme puanı ile üçüncü değerlendirme puanının aritmetik ortalaması esas alınır. Üçüncü değerlendirme puanının başarısız olması hâlinde ilgili proje için bağımsız değerlendirme süreci yeniden başlatılır. Yeniden değerlendirme sonucunda da aynı durumun ortaya çıkması hâlinde proje, ikinci değerlendirme sonuçları göz önünde bulundurularak değerlendirme komitesi tarafından değerlendirilir.

(7) Bir bağımsız değerlendiricinin başarılı, diğerinin başarısız bulunduğu proje teklifi üçüncü bağımsız değerlendiriciye inceletilir. Üçüncü bağımsız değerlendiricinin, proje teklifini başarısız bulması hâlinde, puan farkına bakılmaksızın iki başarısız puanın; başarılı bulması hâlinde ise iki başarılı puanın aritmetik ortalaması alınır. Ancak başarılı puanlar arasındaki farkın yirmi ve üzeri olması durumunda ilgili proje için bağımsız değerlendirme süreci yeniden başlatılır. Yeniden değerlendirme sonucunda da aynı durumun ortaya çıkması hâlinde proje, ikinci değerlendirme sonuçları göz önünde bulundurularak değerlendirme komitesi tarafından değerlendirilir.

(8) Başvurular, en yüksek puanı alan tekliften başlayarak sıralanır. Yapılan puanlamada, altmış beş ve daha fazla ayrıca varsa diğer eşik değerler üzerinde puan alan başvurular başarılı projeler olarak listelenir. Eşit puan alan başarılı projeler bakımından; söz konusu mali destek programında aynı Yararlanıcı tarafından sunulan tek proje başvurusu niteliğinde olanlar, bu hususta eşitlik olması hâlinde öncelikle İlgilik bölümü için bağımsız değerlendiricilerin verdikleri puanların ortalaması; bunun da eşit olması hâlinde mali ve operasyonel kapasite bölümünden alınan puanların ortalaması en yüksek olanlar dikkate alınır, bu hususta da eşitlik olması hâlinde başvuru tarihi ve saati esas alınır. Başarılı bulunan ancak bütçe kısıtı nedeniyle ilk aşamada desteklenemeyecek olan projeler için yedek liste oluşturulur. Finansman imkanları nispetinde teklif çağrısı kapsamında ilan edilen mali destek programları için desteklenmeye değer yeterli sayıda proje bulunmadığının değerlendirme komitesi raporu ile sabit olması hâlinde Genel Sekreter ilgili teklif çağrısının artan bütçesini, kabul edilebilir yeterli başvurusu ve projesi olan başka teklif çağrılarına aktarmaya yetkilidir. Bu uygulamada 28/9/2006 tarihli ve 26303 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliğinin ödenek aktarılması ile ilgili kısıtları uygulanmaz.

(9) Bütün tekliflerin bağımsız değerlendiriciler tarafından incelenmesi ve puanlanmasının ardından değerlendirme komitesi, yapılan değerlendirme çalışmalarını inceleyerek tavsiyelerini oluşturur. Genel Sekreter, sonuçları Değerlendirme Komitesi'ne ve Yönetim Kuruluna sunulmak üzere, proje tekliflerinin risk durumunu ölçmek amacıyla, Ajans personelinin görevlendirilerek araştırma, inceleme ve ön izleme ziyaretleri yaptırabilir. Söz konusu ziyaretlerde değerlendirme sonuçlarının sıhhatini olumsuz yönde etkileyecek fiil ve beyanlardan kaçınılır. Değerlendirme komitesi, tekliflerin sıralamasını bağımsız değerlendiricilerin puanlamaları doğrultusunda onaylayabilir veya yapmış olduğu incelemelerde, bağımsız değerlendiricilerin kararlarına katılmadığı teklifleri, gerekçesini açıkça belirtmek ve bunu çalışmasının sonunda Genel Sekreterliğe raporlamak şartıyla yeniden değerlendirebilir. Bağımsız değerlendirme puanı elli puan ve altında olan proje teklifleri değerlendirme komitesi tarafından yeniden değerlendirilmez. Değerlendirme komitesi tarafından yapılan bu değerlendirmede, söz konusu proje teklifleri iki komite üyesi tarafından değerlendirilir ve bağımsız değerlendiriciler tarafından yapılan değerlendirme aşamasında uygulanan kural-lar kıyasen uygulanır.

(10) Değerlendirme Komitesi, destek sağlanmasını tavsiye ettiği sıralı başarılı projeler listesini ve eşik değeri aşan ancak bütçe kısıtı nedeniyle desteklenmesi ilk aşamada mümkün olmayan yedek başarılı proje listesini yönetim kurulunun onayına sunulmak üzere, Genel Sekreterliğe intikal ettirir.

(11) Başarılı proje listesi Genel Sekreter tarafından Yönetim Kurulu'nun onayına sunulur.

(12) Genel Sekreter, başarılı proje listesini Yönetim Kurulu'na sunmadan önce, listede yer alan her bir projenin bütçe kalemlerini ve bunlar için öngörülen bütçe tutarlarını ayrı ayrı inceler veya inceletir. Sonrasında ise asıl ve yedek projeleri yerli malı belgesine sahip mal alımını taahhüt etmesi bakımından da inceler ya da inceletir. Bu taahhüdün revize edilmiş proje bütçesine oranı en az yüzde yirmi ise 1, en az yüzde otuz ise 2, en az yüzde kırk ise 3, en az yüzde elli ise 4, yüzde yetmiş beş ve fazlası ise 5 puan projenin nihai değerlendirme puanına eklenir ve başarılı proje listesi bu sonuçlara göre yeniden oluşturulur^[5]. Bu inceleme sonucunda, proje başvurusunda yüksek gösterilmiş bütçe tutarları, her bir bütçe kalemi itibarıyla Genel Sekreter tarafından yeniden belirlenir. Proje başvurusunda düşük gösterilmiş bütçe tutarlarının tespiti hâlinde ise inceleme sonucunda proje bütçesinin ulaşacağı toplam tutar, başvuru sırasındaki toplam tutarı geçmemek şartıyla yeniden belirlenir. Genel Sekreter başarılı proje listesini, bu inceleme sonucunda ulaşılabilecek nihai bütçe tutarları üzerinden Yönetim Kuruluna sunar.

(13) Yönetim Kurulu, teklif edilen listedeki projelere ilişkin bütçe miktarları üzerinde değişiklik yapamaz veya listeye yeni proje ekleyemez. Ancak değerlendirmenin tarafsızlığı ve tutarlılığını, projelerin birbirleriyle tamamlayıcılığını ya da bölgenin mekânsal ve sektörel önceliklerini dikkate alarak ve gerekçesini açıkça belirtmek şartıyla, teklif edilen listeden proje çıkarılabilir. Bu durumda, çıkarılan proje bütçesini aşmamak üzere, puan sıralamasına göre en yüksekte başlamak üzere yedek listeden asıl listeye proje dâhil edilir. Ayrıca Yönetim Kurulu, aynı proje için bir defaya mahsus olmak üzere ve gerekçesini açıkça belirtmek şartıyla, genel teknik değerlendirmesi bakımından tereddüt duyduğu listedeki projelerle ilgili olarak değerlendirme komitesinden, bütçe miktarları üzerinde tereddüt duyduğu listedeki projelerle ilgili olarak ise Genel Sekreter'den yeniden değerlendirme yapılmasını isteyebilir. Yönetim kurulu tarafından desteklenecek nihai listenin oluşturulması sırasında, bu proje veya faaliyetler hakkında yapılan bu son değerlendirmeler dikkate alınır.

(14) Yönetim Kurulu'na sunulan başarılı proje listesi ile bu listeden Yönetim Kurulu tarafından çıkarılan projelerin isimleri ve bunlara ilişkin yönetim kurulu toplantı tutanakları, toplantı tarihinden itibaren en geç bir hafta içerisinde Bakanlığa gönderilir. Yönetim kurulu onayını müteakip Ajansın proje teklifi çağrısı dönemi bütçesinde öngörülen destek ödeneği ile sınırlı olmak üzere, Ajans tarafından listedeki projelere mali destek verilir. Desteklenecek proje listesi Ajans'ın ve Bakanlığın internet sitesinde ilan edilir. Ayrıca destek almaya hak kazanan başvuru sahiplerine elektronik ortamda davet bildiriminde bulunulur. Destek almaya hak kazanamayan projelerin sahiplerine, Yönetim Kurulu kararını müteakip on iş günü içerisinde desteklenmeme gerekçeleriyle birlikte elektronik ortam üzerinden bildirimde bulunulur. Destek almaya hak kazanan ve hak kazanamayan proje sahiplerine, elektronik ortamda yapılan bildirim takip eden beşinci günün sonunda söz konusu hususlar tebliğ edilmiş sayılır.

(15) Bütün küçük ölçekli altyapı projelerinin değerlendirilmesinde; diğer proje teklif çağrılarının amaç ve önceliklerine katkı sağlaması, bölge ekonomisinin gelişmesi bakımından önem taşıması, bölge içi veya bölgeler arası ortak amaçlara ve ihtiyaçlara yönelik olması, kısa sürede hizmete girebilecek olması, diğer önemli altyapı projelerini birbirine bağlayıcı ve/veya tamamlayıcı nitelikte ve işletmelerin ortak sanayi, ticaret ve hizmet altyapısını destekleyici olması ve yararlanıcının sağladığı eş finansman miktarı temel değerlendirme kriterleri olarak alınır. Bu kriterlere ilave olarak, iş geliştirme merkezi, teknoloji geliştirme merkezi, teknopark gibi büyük bütçeli ve işletme modeli karmaşık projelerin değerlendirilmesinde de; proje kapsamında kapsamlı bir iş planı ve fizibilite çalışmasının yapılmış olması, sürdürülebilirliği sağlayacak işletme sisteminin analiz edilmiş ve tarafların kesin taahhütlerini de içerecek şekilde kurgulanmış olması, işletme dönemi teknik, ekonomik ve mali işleyişin sağlıklı tasarlanmış olması ve bölgede bulunan benzer yapıların kapasite kullanım oranının tatmin edici düzeyde olması gibi kriterlere özel önem verilir.

(16) Değerlendirme çalışmaları, desteklenecek proje listesinin elektronik ortamda ilan edilmesine kadar gizlilik içerisinde yürütülür. Bu yükümlülüğe uymayanlar hakkında gerekli hukuki, cezai ve disiplin hükümleri uygulanır.

(17) Başvuruların incelenmesi, değerlendirilmesi ve ilan edilmesi sürecinde gizli bilgiler elde etmeye, rekabete aykırı anlaşmalar yapmaya veya bağımsız değerlendirmeleri, değerlendirme komitesi üyelerini, Ajans'ın idari ve karar organında görev alanları etkilemeye yönelik herhangi bir girişimde bulunan başvuru sahiplerinin başvuruları reddedilir, bunlarla sözleşme yapılmaz, yapılan sözleşmeler feshedilir, verilen desteklerin iadesi yoluna gidilir. Ayrıca bu tür davranışları tespit edilen başvuru sahipleri beş yıl süreyle Ajans tarafından sağlanan desteklerden yararlandırılmaz ve bunlar hakkında gerekli hukuki ve cezai işlemler yapılır.

(18) Yönetim Kurulu üyeleri, kendileri, eşleri ve ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve kayın hısımlarını doğrudan ilgilendiren projeler ile sahibi ya da ortağı oldukları ticari işletmelere ilişkin görüşmelere ve oylamalara katılamaz. Bunun dışında, yönetim kurulu üyeleri, temsilcisi oldukları kurum veya kuruluş tarafından doğrudan sunulan projeler hakkında yapılacak oylamalara da katılamazlar ve görüş bildiremezler. Aksi yönde davrananlar, Ajans'ın bu nedenle uğradığı her türlü zarardan sorumludur ve bu kişiler hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunulur.

[5] Yerli malı belgesine sahip mal alımı taahhüdü ayrıca bir performans göstergesi olarak belirlenir ve proje sonunda bu taahhüdün gerçekleştirilmemesi halinde destek tutarının yüzde 5'inden az olmamak üzere uygulanacak ilave cezai şarta da sözleşmede yer verilir.

2.4. Değerlendirme Sonucunun Bildirilmesi

Destek almaya hak kazanan Başvuru Sahipleri, Ajans tarafından KAYS üzerinden ve/veya Ajans'ın gerekli gördüğü hâllerde elektronik olarak bilgilendirilir ve sözleşme imzalamaya davet edilirler. Projeleri yedek listede yer alan ve mali destek almaya hak kazanamayanlara ise Yönetim Kurulu kararını müteakip on iş günü içerisinde desteklenme gerekçeleriyle birlikte aynı usulle bildirimde bulunulur. Destek almaya hak kazanan ve hak kazanamayan proje sahiplerine, yapılan bildirim takip eden beşinci günün sonunda söz konusu hususlar tebliğ edilmiş sayılır.

2.4.1. Bildirimin İçeriği

Başvurunun reddedilmesi veya destek verilmemesi kararı, aşağıda belirtilen gerekçelere dayandırılacaktır:

- Taahhütname, son teslim tarihinden sonra alınmıştır.
- Başvuru eksiktir veya belirtilen idari ve/veya uygunluk koşullarını sağlamamaktadır.
- Başvuru Sahibi veya ortaklarından biri ya da birkaçı uygun değildir.
- Proje uygun değildir (örneğin teklif edilen projenin Program kapsamında olmaması, teklifin izin verilen azami süreyi aşması, talep edilen katkının izin verilen azami katkıdan daha fazla olması vb.).
- Talep edilen destekleyici belgelerin biri ya da birkaçı belirtilen son tarihten önce teslim edilmemiştir.
- Proje, konuyla yeterince ilgili değildir ve/veya Başvuru Sahibinin mali ve işletme kapasitesi yeterli değildir.
- Proje, teknik ve mali açıdan, seçilmiş olan diğer projelere göre daha az puan almıştır.
- Yapılan ön izleme ziyareti ve değerlendirmelerde risk bulguları tespit edilmiştir.
- Yönetim Kurulu'nun değerlendirmenin tarafsızlığı ve tutarlılığını, projelerin birbirleriyle tamamlayıcılığını ya da bölgenin mekânsal ve sektörel önceliklerini dikkate alarak yaptığı nihai değerlendirme neticesinde uygun bulunmamıştır.

2.4.2. Öngörülen Zaman Planı

Değerlendirme sonuçları hakkında başvuru sahiplerini bilgilendirmek için Ajansın planladığı tarih 01.12.2026'dır. Bu tarih kesin olmayıp proje sayısına göre değişebilecektir.

ÖNEMLİ NOTLAR

- Ajans'ın bir başvuruyu reddetme ya da destek vermeme kararı nihaidir.

2.5. Sözleşme İmzalanması ve Uygulama Koşulları

Verilecek destek miktarı ve uygulamaya ilişkin ilke ve kurallar, başvuru sahibi ile Ajans arasında imzalanacak bir sözleşmeye bağlanır. Sözleşme imzalanmadan önce Ajans, gerektiğinde başvuru sahibinden ek bilgi ve belge isteyebilir. Başvuru sahipleri, desteklenmesine karar verilen projelerin Ajans tarafından ilan edilmesinden itibaren on beş iş günü içinde ek bilgi ve belgeleri KAYS'a yükler ve varsa matbu olarak teslim edilmesi gerekenleri Ajans'a teslim eder. Bunu takiben başvuru sahiplerine beş iş günü içinde KAYS üzerinden ve/veya ajansın gerekli gördüğü hâllerde elektronik olarak yapılacak bildirim müteakip, en geç on iş günü içinde sözleşme e-imza ile imzalanır. E-imza kullanılamaması durumunda Ajans'a başvuru yapılır. Bu süre zarfında Ajans'a başvurmayan, sözleşme imzalamayacağını yazılı olarak bildiren veya ajans tarafından talep edilen belgeleri zamanında sunmayan başvuru sahipleri söz konusu destekten feragat etmiş sayılır. Aynı süre içerisinde makul bir sebepten ötürü sözleşme imzalamaya gelemeyeceğini bildiren sözleşme sahiplerine on iş günü ilave süre tanınabilir. Sunulan belgelerin gerçeğe aykırı yahut KAYS'ta yer alan bilgi ve belgelerden farklı olması durumunda da Başvuru Sahibi ile sözleşme imzalanmaz. Destekten feragat edenler ve sözleşme imzalanmayacak başvuru sahipleri ile Program bütçesinden arta kalan tutar karşılığında, öngörülen toplam destek bütçesiyle sınırlı olmak koşuluyla, yedek listede yer alan başvuru sahipleri için en yüksek puanlı projeden başlamak üzere yukarıdaki süreç aynı şekilde işletilir. Ajans, sözleşme imzalama aşaması bittikten sonra Program bütçesinden arta kalan tutarı, destek limitleri içinde kalmak kaydıyla, ilk yedekten başlamak üzere sırayla yedekte yer alan başvuru sahiplerine önerir.

Sözleşme özellikle aşağıda belirtilen hakları ve yükümlülükleri düzenler:

Kesin Destek Tutarı: Azami destek tutarı sözleşmede belirtilecektir. Bu tutar, tahminlere dayalı bir şekilde hazırlanan bütçe çerçevesinde belirlenecektir. Kesin destek tutarı, proje sona erdiğinde ve nihai rapor sunulduğunda kesinlik kazanacaktır. Proje uygulama döneminde, değişen piyasa koşulları nedeniyle proje kapsamındaki gerçekleştirmelerin proje bütçesindeki rakamlardan yüksek çıkması hâlinde artan değer mali destek yararlanıcısı tarafından karşılanması kaydıyla, Ajans tarafından uygun maliyet olarak değerlendirilebilir. Sözleşmede belirlenen Ajans tarafından sağlanan mali destek miktarı hiçbir koşulda artırılamaz.

Hedeflerin Gerçekleştirilememesi: Yararlanıcı'nın sözleşme koşullarını yerine getirmemesi hâlinde Ajans destek tutarını azaltabilir ve/veya o zamana kadar ödenen tutarların tamamen ya da kısmen geri ödenmesini talep edebilir. Ayrıca desteklenen proje veya faaliyet kapsamında, Ajans tarafından istenen bilgi ve belgelerin zamanında ve eksiksiz verilmemesi, izleme ziyaretlerinde uygulama ve yönetim mekânlarına erişimin zorlaştırılması yahut engellenmesi veya projenin sözleşmeye, eklerine ve yürürlükteki mevzuata uygun şekilde yürütülmediğinin tespiti hâlinde Ajans, ödemeleri durdurabilir ve/veya sözleşmeyi feshederek buna ilişkin mevzuatta ve sözleşmede belirtilen hukuki yollara başvurabilir.

Sözleşmenin Değiştirilmesi: Yararlanıcıların projelerini, Ajans ile imzaladıkları sözleşme hükümleri doğrultusunda uygulamaları esastır. Ancak sözleşmenin imzalanmasından sonra projenin uygulamasını zorlaştıracak veya geciktirecek önceden öngörülemez ve beklenmeyen durum yahut Yönetmeliğin 45. maddesinde belirtilen mücbir sebepler söz konusu ise sözleşme tarafların mutabakatı ile projenin son ayı hariç uygulamanın herhangi bir safhasında değiştirilebilir. Sözleşme bildirim mektubu veya zeyilname olmak üzere iki yolla değiştirilebilir. Projelere ilişkin her türlü değişiklik Proje Uygulama Rehberi'nde belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde Ajans tarafından değerlendirilir.

Raporlar: Yararlanıcılar, uygulama sürecinde, projede kaydedilen ilerleme ve gerçekleştirmeleri içeren raporlar sunmak zorundadır. Bunlar; sözleşmede belirtilen dönemlerde sunulacak yararlanıcı beyan raporları, ara raporlar ve proje faaliyetlerinin tamamlanmasını takiben sunulacak nihai rapor ile projenin etkilerinin değerlendirilebilmesi amacıyla sunulacak proje sonrası değerlendirme raporundan oluşmaktadır. Ayrıca Ajans, Yararlanıcı'dan ilave bilgi ve belge talebinde bulunabilir.

Ödemeler: Sözleşmede belirtilen süre içerisinde, destek miktarının en fazla %60'ı, yararlanıcıya ait sözleşmede belirtilen banka hesabına ön ödeme olarak aktarılır. Ön ödemenin ne usulde (blokajlı yahut serbest) yapılacağına Ajans karar verir.

Ajans tarafından ön ödeme sonrasında yapılacak diğer ödemeler, hak ediş esasına göre gerçekleştirilir. Buna göre, ön ödeme tutarı ve aynı miktarda yararlanıcının eş finansman tutarının usulüne uygun harcandığını gösterir belgeler ara/nihai raporlarla birlikte Ajans'a sunulur. İlgili raporların Ajans tarafından incelenip uygun bulunması ve onaylanmasından sonra; (sözleşmede aksi belirtilmediği takdirde) ara ödemede destek miktarının %20'si ve son ödemede %20'si destek yararlanıcısının banka hesabına 30 gün içerisinde aktarılır. Yararlanıcı tarafından ilgili raporlar sunulmadan ve usulüne uygun ödeme talebinde bulunulmadan, yararlanıcıya hiçbir ödeme yapılmaz. Bu başlıkta verilen ödeme dağılımı değişiklik gösterebilir. Nihai dağılım Yararlanıcı ile imzalanacak sözleşmede gösterilir.

Projeye Ait Kayıtlar: Projelerin belirlenen amaçlara uygun olarak gerçekleştirilmesi, uygulamaların sözleşmede belirtilen usul ve esaslara göre yürütülmesi ve belgelendirilmesi, belgelerin proje uygulaması sona erdikten sonra en az beş (5) yıl süreyle muhafazası ve yapılacak denetimlerde bu belgelerin görevlilere ibraz edilmesi sorumluluğu Yararlanıcı'ya aittir.

Denetim: Gerektiğinde yapılacak denetimler sırasında Yararlanıcı, proje uygulama ve yönetim yerlerine erişimi zorlaştırmamak yahut engellemek ve talep edilen her türlü bilgi ve belgeyi görevli personele zamanında sunmak zorundadır. Sözleşme hükümleri, Ajans tarafından hem kayıtlar üzerinde hem de yerinde yapılabilecek denetimlere olanak tanıyacaktır.

Ajans destek miktarı 2.043.654 TL'nin üzerinde olan bütün projelerden denetim raporu talep eder. Bu limitin altındaki projelerde kendi belirleyeceği ve proje uygulama dönemindeki ilerlemeye göre denetim raporu talep edebilir. Destek miktarı 2.043.654 TL'nin üzerinde olan projeler için yasal denetim konusunda ulusal veya uluslararası kabul görmüş bir denetim kurumuna (Yeminli Mali Müşavirler/Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası veya Sermaye Piyasası Kurulunca onaylanmış Bağımsız Denetim Şirketi) mensup onaylı bir denetçi tarafından hazırlanmış bir denetim raporunun Başvuru Sahibince sunulması gerekmektedir. Söz konusu denetim raporunun sunulması nihai ödemenin yapılması için gereklidir. Ancak kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ait projelerden dış denetim raporu talep edilmeyecektir.

Tanıtım ve Görünürlük: Yararlanıcılar, ortakları ve alt yükleniciler, hizmet, mal alımı ve yapım işleri faaliyetlerinde Ajans'ın sağladığı mali desteği ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın genel koordinasyonunu görünür kılmak ve tanıtmak için, Ajansın internet sitesinde (www.marka.org.tr) yayınlanan "tanıtım ve görünürlük rehberine" uygun olarak gerekli önlemleri alır.

Satın Alma İşlemleri: 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'na tabi yararlanıcılar, destek programları çerçevesinde desteklenen proje ve faaliyetler kapsamında yapacakları satın alma faaliyetlerini tabi oldukları satın alma mevzuatı çerçevesinde gerçekleştirirler. Harcama usul ve esasları hiçbir kanun tarafından belirlenmemiş kurum ve kuruluşların uyacakları satın alma usul ve esasları ise başvuru sahibi ve Ajans arasında yapılacak destek sözleşmesinde tanımlanmıştır. Ayrıca, uygulama aşamasında satın alma usullerine ilişkin detaylı bilgi ve dokümanlar Proje Uygulama Rehberi'nde yer alacaktır.

Programlar kapsamında alımı desteklenen alet, teçhizat, yazılım, malzeme ve sistemler ile yapımı gerçekleştirilen tesislerin mülkiyeti yararlanıcıya aittir. Ancak Yararlanıcı'nın, sözleşme kapsamında sağlanmış tesis, makine, ekipman, teçhizat ve diğer malzemelerin, Ajansın gerekçeli ve yazılı izni olmaksızın projenin sona ermesinden itibaren üç (3) yıl süreyle mülkiyetini başkasına devredemez, rehin ve teminat olarak gösteremez, projede tanımlanan iş dışında başka bir iş için kullanamaz. Bu kurala uyulmaması hâlinde mevzuat ve sözleşme kuralları uyarınca hukuki yollara başvurulur.

2.6. Programın Etki Değerlendirmesi

Program Düzeyi Performans Göstergeleri

Ajans, programın tamamlanmasının ardından etki değerlendirmesi yapmak amacıyla proje düzeyinde performans göstergeleri arasında uygun olanları belirleyip konsolide ederek program performans göstergeleri ve bunlara ilişkin gerçekleştirmeleri belirleyecektir. Program Düzeyi Performans Göstergeleri, potansiyel başvuru sahipleri için bağlayıcı nitelikte olmayıp Program'ın tamamlanmasını müteakip Program'ın başarısının ölçülmesi için gerekli veriyi sağlamak ve etki değerlendirmesini yapmak için kullanılacaktır.

Proje Düzeyi Performans Göstergeleri

Proje düzeyinde belirlenecek performans göstergelerinin projenin amaçları, beklenen sonuçları ve faaliyetleri ile uyumlu ve tutarlı olması gerekmektedir. Başvuru sahipleri, başvuru formunda ve MANTIKSAL ÇERÇEVE MATRİSİ'nde yer alan ve projenin başarısını ölçmede başvurulacak performans göstergelerini belirlerken, Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi'ndeki (KAYS) performans göstergeleri arasından projelerine uygun olanları kullanmak durumundadır. Başvuru sahipleri tarafından proje çıktılarını en iyi temsil ettiği değerlendirilen sınırlı sayıda gösterge kullanılmalı; birbirini tekrar eden, projeyle ilgisi olmayan, gösterge sayısını artırmaya yönelik gereksiz gösterge kullanımından kaçınılmalıdır.

Proje Performans Göstergesi Nasıl Belirlenir?

Göstergeler, projenin sonuçlarının, amacının ve hedeflerinin ölçülebilir terimlerle tanımlanmasıdır. Göstergelerde genellikle nicelik, nitelik, yer, hedef grup ve zaman açısından tanımlama yapılır.

Göstergelerin aşağıdaki özellikleri taşıması gerekir:

- Belirgin
- Ölçülebilir
- Ulaşılabilir/Uygun
- Gerçekçi/İlgili
- Zamanı belli

Gösterge oluşturmak için aşağıdaki adımlar izlenir:

- **Adım 1:** Temel gösterge tanımlanır.
- **Adım 2:** Miktar eklenir.
- **Adım 3:** Hedef grup ve nitelik eklenir.
- **Adım 4:** Zaman eklenir.

Proje Düzeyi Performans Göstergeleri

SIRA	KOD	AD	BİRİM
1	G1	Sürekli İstihdam	Kişi
2	G2	Geçici İstihdam	Kişi
3	G4	İstihdam Edilen Kadın Sayısı	Kişi
4	G5	İstihdam Edilen Genç Sayısı	Kişi
5	G7	Eğitim Sayısı	Adet
6	G8	Eğitim Süresi	Saat
7	G9	Eğitime Katılan Kişi Sayısı	Kişi
8	K2	Yurt İçi Satış Tutarı	TL
9	K3	Yurt Dışı Satış Tutarı	TL
10	K6	Üretim Kapasitesi	ton, m ³ , adet
11	K7	Üretim Miktarı	ton, m ³ , adet
12	K8	Makine Sayısı	Adet
13	K11	Üretim Hattı Sayısı	Adet
14	K12	Yeni Makine Harcamaları	TL
15	K15	Müşteri Sayısı	Adet
16	K17	İhracat Yapılan Ülke Sayısı	Adet
17	K18	Ürün Çeşidi Sayısı	Adet
18	K19	Yenilikçi Ürün Çeşidi Sayısı	Adet
19	K24	Marka Başvuru Sayısı	Adet

Proje Düzeyi Performans Göstergeleri

SIRA	KOD	AD	BİRİM
20	K25	Marka Tescil Sayısı	Adet
21	K30	Coğrafi İşaret Başvuru Sayısı	Adet
22	K31	Coğrafi İşaret Tescil Sayısı	Adet
23	K32	Alınan Sertifika Sayısı	Adet
24	K34	Soğuk Hava Deposu Kapasitesi	m ³ , ton
25	K42	Geri Dönüşüm Teknolojilerine Yapılan Yatırım Tutarı	TL
26	K45	Ticarileşmeye Yönelik Analiz Sayısı	Adet
27	K46	Kurulan/Geliştirilen Ortak Kullanım Alanı Sayısı	Adet
28	K47	Kurulan/Geliştirilen Ortak Kullanım Alanından Faydalanan Kurum / Kuruluş / İşletme Sayısı	Adet
29	K52	Çevre Dostu Ürün Sayısı	Adet
30	K54	Atıktan Elde Edilen Ürün Sayısı	Adet
31	K55	Atıktan Elde Edilen Ürün Miktarı	ton
32	K56	Soğuk Hava Deposu Sayısı	Adet
33	K62	Modernizasyon Sağlanan Üretim Hattı Sayısı	Adet
34	K64	Araştırma, Analiz, Fizibilite Sayısı	Adet
35	K65	Açılan Yeni Satış Noktası/Bayi Sayısı	Adet
36	K66	Açılan Yeni Mağaza/Şube Sayısı	Adet
37	K80	Alınan Yerli Ürün Belgesi Sayısı	Adet
38	K88	Birim Üretim Maliyetlerinde Azalma Oranı	%

Proje Düzeyi Performans Göstergeleri

SIRA	KOD	AD	BİRİM
39	K93	Kurulan Yerel Üretici Pazarı Sayısı	Adet
40	K101	Yurtiçi Satış Miktarı	ton
41	K102	Yurtdışı Satış Miktarı	ton
42	S1	Doğrudan Faydalanıcı Sayısı	Kişi
43	S2	Doğrudan Faydalanıcı Sayısı - Kadın	Kişi
44	S5	Doğrudan Faydalanıcı Sayısı – Genç	Kişi
45	S18	Düzenlenmiş Bilinçlendirme/Yaygınlaştırma Faaliyeti Sayısı (Toplantı, Seminer, Konferans, Sergi, Çalıştay, Organizasyon vs.)	Adet
46	S19	Ortak Kullanım Amaçlı Sosyal Alan/Mekan/Merkez Sayısı	Adet
47	S26	Girişimci Sayısı (Genç)	Kişi
48	S27	Girişimci Sayısı (Kadın)	Kişi
49	S31	Geliştirilen Yenilikçi Hizmet/Model/Uygulama Sayısı	Adet
50	T1	Ziyaretçi Sayısı	Kişi
51	T2	Turizm Geliri	TL
52	T3	Turizm Yatak Kapasitesi	Adet
53	T4	Alternatif Turizm Tesis Yatak Kapasitesi	Adet
54	T5	Toplam Geceleme Sayısı	Gece
55	T8	Toplam Ziyaretçi Sayısı	Kişi
56	T9	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Kişi
57	T10	Yerli Ziyaretçi Sayısı	Kişi

Proje Düzeyi Performans Göstergeleri

SIRA	KOD	AD	BİRİM
58	T16	Belgelendirilen Turistik Tesis Sayısı	Adet
59	T17	Turizme Kazandırılan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayısı	Adet
60	T20	Yönlendirme Araçları (İşaret/Tanıtım Levhası, Aydınlatma Elemanı, Kiosk vb.) Sayısı	Adet
61	T22	Bölgeye Özgü Turizm Portalı Sayısı	Adet
62	T30	Doğa Yürüyüş Güzergahı Uzunluğu	metre
63	T34	Modernize edilen, altyapısı iyileştirilen müze sayısı	Adet
64	T37	Mesleki Eğitim Almış Turizm Personeli Sayısı	Adet
65	T38	Alınan Kalite Belgesi Sayısı	Adet
66	T43	Belgelendirilen Turistik Tesis Sayısı (Kültür ve Turizm Bakanlığı)	Adet
67	T46	Yeni Restoran/Kafeterya Sayısı	Adet
68	T47	Turizme Kazandırılan Unsur/Rota Sayısı	Adet
69	TK10	Organik Tarım Uygulamaları Kapsamında Üretim Miktarı	ton
70	TK11	İyi Tarım Uygulamaları Kapsamında Üretim Miktarı	ton
71	TK20	Kapasite Artışı İçin Kullanılan Toplam Arazi Büyüklüğü	dekar
72	TK21	Yem Bitkisi Ekilen Alan Büyüklüğü	dekar
73	TK22	Sebze ve Meyve Üretim Alanı Büyüklüğü	dekar
74	TK32	Lisanslı Depoculuk Kapasitesi	m ³ , ton
75	TK33	Soğuk Zincire Dahil Edilen Süt Kapasitesi	Lt

Proje Düzeyi Performans Göstergeleri

SIRA	KOD	AD	BİRİM
76	TK34	Yem Bitkileri Üretim Miktarı	ton
77	TK38	Tarımsal Ürünlerin Depolanmasına Yönelik Tesis Sayısı	Adet
78	TK39	Tarımsal Ürünlerin Depolanmasına Yönelik Tesis Kapasitesi	m ³ , adet, ton, kg
79	TK40	Tarımsal Ürünlerin İşlenmesine Yönelik Tesis Sayısı	Adet
80	TK41	Tarımsal Ürünlerin İşlenmesine Yönelik Tesis Kapasitesi	m ³ , adet, ton, kg
81	TK42	Tarımsal Ürünlerin Paketlenmesine Yönelik Tesis Sayısı	Adet
82	TK43	Tarımsal Ürünlerin Paketlenmesine Yönelik Tesis Kapasitesi	m ³ , adet, ton, kg
83	TK46	İyi Tarım Uygulaması Gerçekleştiren Üretici Sayısı	Kişi
84	TK47	Rehabilitate Edilen ve Kurulan Kooperatif, Üretici Birliği, İşletme Sayısı	Adet
85	TK48	Yöresel Ürün Marka Başvuru Sayısı	Adet
86	TK49	Yöresel Ürün Marka Tescili Sayısı	Adet
87	TK54	Örgütlenen Birincil Üretici Sayısı	Adet
88	TK55	Organik Sertifikasyon Sürecini Tamamlayan Üretici Birlikleri ve Üretim Kooperatiflerine Üye Birincil Üreticilerin Sayısı	Adet
89	TK57	İhracatına ve/veya Bölge Dışına Satış Yapılmaya Başlanan Organik Ürün Sayısı	Adet
90	TK60	Ata Tohumu Kullanan Üretici Sayısı	Kişi
91	TK61	Yenilikçi Tarım Uygulamaları Gerçekleştiren Üretici Sayısı	Kişi
92	TK62	Kooperatife Yeni Ortak Olan Kişi/Kurum Sayısı	Kişi

MARKA
DOĞU MARMARA
KALKINMA AJANSI

T.C. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı

Yenişehir Mahallesi Demokrasi Bulvarı No:72/A
PK: 41050 İzmit/KOCAELİ

www.marka.org.tr
pub@marka.org.tr

0262 332 01 44

